

Conceptualizing Marital Intimacy Based on Quranic Verses and Hadiths

Mohammad Sadegh Shojaee¹Ali Asgari²

1. Assistant Professor, Al-Mustafa International Research Institute, Qom, Iran.

msshojaee@rihu.ac.ir

2. Director of Hooshbehr Psychometric Research Center, Tehran, Iran.

asgarya@ut.ac.ir

Received: 2026/04/15; Accepted 2026/07/12

Extended Abstract

Introduction and Objectives: Marital intimacy is one of the most fundamental components of the quality of spousal relationships and one of the most important predictors of family satisfaction, stability, and health. Psychological research has demonstrated that this construct is closely associated with various dimensions of marital functioning, including communication quality, adjustment, mental health, and marital stability. Despite the proliferation of studies in this field, there remains no theoretical consensus regarding the nature, definition, and dimensions of marital intimacy. In the psychological literature, intimacy has been conceptualized variously as an emotional experience, an interactive characteristic, or, from certain perspectives, a basic human need. Moreover, the proposed models for the dimensions of intimacy differ substantially from one another and have suggested divergent components for it—a situation that has led to ambiguity in the operational definition, measurement, and explanation of this construct.

A review of domestic studies also indicates that the majority of research has focused on factors affecting intimacy, educational and enhancement interventions, or the develop-

Authors retain the copyright. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

ment of measurement tools based on conventional psychological frameworks. Although efforts have been made in recent years to utilize Islamic texts in explaining marital intimacy, the conceptualization of this construct based on the epistemological foundations of Islam still faces theoretical ambiguities, particularly in determining its conceptual equivalent, distinguishing it from related notions such as affection (*maḥabbat*), *mawaddah*, *uns*, and *ulfah*, and clarifying the structure of its dimensions.

Accordingly, the aim of the present study is to conceptualize marital intimacy based on the verses of the Holy Qur'an and the narrations of the Infallibles (peace be upon them), to identify the semantic core and the precise equivalent of this concept in Islamic sources, and to explain its dimensions and components within a coherent conceptual model—a model that can provide a theoretical foundation for developing family psychology research, designing indigenous assessment tools, and formulating educational and counseling interventions grounded in Islamic teachings.

Method: The present study, conducted with the aim of conceptualizing marital intimacy within the framework of Islamic teachings, employed the method of qualitative content analysis of religious texts. Data were collected through a systematic review of lexical sources, verses of the Holy Qur'an, authentic narrations (*aḥādīth*), interpretive sources (*tafāsīr*), and the scientific literature related to marital intimacy. The analysis process was carried out in five consecutive stages.

In the first stage, through systematic observation, the scope of the study was delineated, and equivalents, cognate terms, and relevant evidence concerning the concept of intimacy in Islamic and psychological sources were identified and collected. In the second stage, the selected sources were read repeatedly and in depth so that the lexical and conceptual usages of the terms in different contexts—with attention to the context of the verses, narrations, lexical analyses, and exegetical views—could be clarified. In the third stage, the extracted concepts were classified and organized on the basis of semantic similarities, internal relations, and levels of abstraction, without imposing a predetermined theoretical framework, and the main categories were formed.

In the fourth stage, the validity of the findings was evaluated using the cumulative qualitative method (QIC-KV), based on the principle of “cumulative conjecture” (*tarākum al-zunūn*). In this stage, the findings were assessed according to two criteria: (1) soundness (*matīn būdan*), including traceability to sources and internal coherence, and (2) usefulness (*mufīd būdan*), including psychological explanatory power and theoretical applicability;

only concepts with sufficient support were retained in the final analysis. In the final stage, the validated concepts were integrated, their relationships were explained, and ultimately the conceptual model of marital intimacy was formulated and reported by determining its semantic core and main dimensions within the semantic system of Islam.

Results: The findings of the study showed that one of the major challenges in the literature on marital intimacy is the confusion of this concept with notions such as affection (maḥabbat), mawaddah, uns, ulfah, and love ('ishq). A comparative examination of lexical sources and Islamic texts revealed that the closest equivalent of the word intimacy in Arabic is ḥamīmiyyah, derived from the triliteral root ḥ-m-m. The analysis of authoritative dictionaries, the verses of the Holy Qur'an, and the narrations indicated that, despite the diverse usages of this root in different meanings, the shared semantic core of all of them is "closeness, nearness, and deep connection" (qurb). This closeness appears in human relationships as emotional proximity, kinship, and existential connection, and in other usages as approaching the utmost intensity or effect. Accordingly, "closeness" (qurb) was identified as the organizing core of the concept of marital intimacy within the framework of Islamic thought.

Based on this semantic core, the systematic analysis of verses and narrations related to spousal relations showed that marital intimacy in Islam is a multidimensional construct manifested in seven interrelated dimensions: physical, emotional, cognitive, communicative, sexual, participatory, and spiritual intimacy. Each of these dimensions is supported by Qur'anic and narrational evidence and includes indicators such as peaceful cohabitation (sukūn), affection and mercy (mawaddah wa raḥmah), mutual knowledge and consultation (shūrā), living together in kindness (mu'āsharah bi al-ma'rūf) and dialogue, lawful sexual relations accompanied by dignity and divine intention, cooperation and shared responsibility in married life, and companionship in the path of spiritual growth.

Validation of the findings using the cumulative qualitative method (QIC-KV) and expert evaluation also showed that the extracted seven-dimensional structure possessed desirable conceptual coherence, religious traceability, and psychological explanatory capacity. After incorporating the suggested revisions, it was finalized as the conceptual model of marital intimacy.

Discussion and Conclusion: The findings of this research demonstrated that the concept of marital intimacy in Islamic sources cannot be equated merely with concepts such as affection (maḥabbat), mawaddah, uns, or love ('ishq); rather, its closest conceptual equivalent is ḥamīmiyyah, which, based on analysis of the root ḥ-m-m, is grounded in the

meaning of “closeness and nearness.” This finding provides a new basis for redefining marital intimacy within the framework of Islamic thought and shows that intimacy, before being a set of emotions or behaviors, is a kind of “existential closeness” (qurb-e vojūdī) between husband and wife that manifests in different domains of married life. From this perspective, the physical, emotional, cognitive, communicative, sexual, participatory, and spiritual dimensions are not independent and scattered components, but rather interwoven layers of a single reality centered on closeness.

This formulation differs fundamentally from common psychological models, because whereas many theories explain intimacy mainly at the level of emotional experience, psychological need, or interpersonal interactions, the present model, by relying on the semantic and anthropological foundations of Islam, offers a conceptual and normative framework for understanding intimacy. Accordingly, desirable closeness in marital life is not limited to the intensity of emotional attachment, but is linked to moral growth, responsibility, tranquility (sakīnah), affection (mawaddah), mercy (rahmah), and spiritual elevation.

Overall, the proposed seven-dimensional model, supported by lexical, Qur’anic, and narrational foundations, can provide an indigenous and coherent basis for developing family psychology theories within the Islamic framework. It also has considerable potential for designing indigenous intimacy assessment tools, developing educational and counseling programs, and conducting empirical studies to examine the relationships among the various dimensions of marital intimacy and their consequences for family quality of life.

Acknowledgments: The authors sincerely appreciate all professors and experts who contributed to the improvement of this study by providing scholarly opinions and specialized review.

Conflict of Interest: The authors declare that there was no financial, organizational, or personal conflict of interest in conducting this research.

Keywords: Marital Intimacy, Ḥamīmiyyah, Verses and Narrations, Qualitative Content Analysis of Religious Texts, Conceptualization, Conceptual Model

Cite this article: Shojaei, Mohammad Sadegh, and Asgari, Ali (2026), Conceptualizing Marital Intimacy Based on Quranic Verses and Hadiths, *Journal of Studies in Islam and Psychology*, 2(4), 151-190.

مفهوم‌سازی صمیمیت زناشویی براساس آیات و روایات

محمدصادق شجاعی^۱ ، علی عسگری^۲

۱. استادیار، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی، قم، ایران (نویسنده مسئول).

msshojaee@rihu.ac.ir

۲. رییس مرکز پژوهشی روان‌سنجی هوشبهر، تهران، ایران.

asgarya@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۲۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۱

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: صمیمیت زناشویی یکی از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های کیفیت روابط همسران و از مهم‌ترین پیش‌بین‌های رضایت، ثبات و سلامت خانواده به شمار می‌رود. پژوهش‌های روان‌شناختی نشان داده‌اند که این سازه با ابعاد مختلف عملکرد زوجین، از جمله کیفیت ارتباط، سازگاری، سلامت روان و پایداری زندگی مشترک ارتباطی نزدیک دارد. با وجود گسترش مطالعات در این حوزه، هنوز درباره ماهیت، تعریف و ابعاد صمیمیت زناشویی اجماع نظری وجود ندارد. در ادبیات روان‌شناسی، صمیمیت گاه به‌عنوان یک تجربه هیجانی، گاه به‌مثابه یک ویژگی تعاملی و در برخی دیدگاه‌ها به‌عنوان یک نیاز اساسی انسان مفهوم‌سازی شده است. همچنین، الگوهای ارائه‌شده برای ابعاد صمیمیت تفاوت‌های چشمگیری با یکدیگر دارند و مؤلفه‌هایی متفاوت را برای آن پیشنهاد

نوع مقاله: پژوهشی

کرده‌اند؛ موضوعی که به ابهام در تعریف عملیاتی، اندازه‌گیری و تبیین این سازه انجامیده است. مرور پژوهش‌های داخلی نیز نشان می‌دهد که بخش عمده مطالعات بر عوامل مؤثر بر صمیمیت، آموزش و مداخلات ارتقایی یا تدوین ابزارهای سنجش مبتنی بر چارچوب‌های رایج روان‌شناسی متمرکز بوده‌اند. هرچند در سال‌های اخیر تلاش‌هایی برای بهره‌گیری از متون اسلامی در تبیین صمیمیت زناشویی انجام شده است، اما همچنان مفهوم‌سازی این سازه بر پایه مبانی معرفتی اسلام با ابهام‌های نظری به‌ویژه در تعیین معادل مفهومی صمیمیت، مرزبندی آن با مفاهیمی مانند محبت، مودت، انس و الفت، و تبیین ساختار ابعاد آن روبه‌رو است.

بر این اساس، هدف پژوهش حاضر مفهوم‌سازی صمیمیت زناشویی بر اساس آیات قرآن کریم و روایات معصومان (ع)، شناسایی هسته معنایی و معادل دقیق این مفهوم در منابع اسلامی، و تبیین ابعاد و مؤلفه‌های آن در قالب یک مدل مفهومی منسجم است؛ مدلی که بتواند مبنایی نظری برای توسعه پژوهش‌های روان‌شناسی خانواده، طراحی ابزارهای بومی سنجش و تدوین مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای مبتنی بر آموزه‌های اسلامی فراهم آورد.

روش: پژوهش حاضر با هدف مفهوم‌سازی صمیمیت زناشویی در چارچوب آموزه‌های اسلامی، با استفاده از روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی انجام شد. داده‌های پژوهش از طریق مطالعه نظام‌مند منابع لغوی، آیات قرآن کریم، روایات معتبر، منابع تفسیری و ادبیات علمی مرتبط با صمیمیت زناشویی گردآوری شدند. فرایند تحلیل در پنج مرحله پیوسته اجرا شد. در مرحله نخست، با مشاهده نظام‌مند، قلمرو پژوهش تعیین و معادل‌ها، واژگان هم‌خانواده و شواهد مرتبط با مفهوم صمیمیت در منابع اسلامی و روان‌شناختی شناسایی و گردآوری شد. در مرحله دوم، منابع منتخب به‌صورت مکرر و عمیق مطالعه شدند تا کاربردهای واژگانی و مفهومی اصطلاحات در بافت‌های مختلف، با توجه به سیاق آیات، روایات، تحلیل‌های لغوی و دیدگاه‌های تفسیری، تبیین شود. در مرحله سوم، مفاهیم استخراج‌شده بر اساس شباهت‌های معنایی، روابط درونی و سطح انتزاع، بدون تحمیل چارچوب نظری از پیش تعیین‌شده، طبقه‌بندی و سازمان‌دهی شدند و مقوله‌های اصلی شکل گرفتند. در مرحله چهارم، اعتبار یافته‌ها با بهره‌گیری از روش کیفی تراکمی (QIC-KV) مبتنی بر قاعده «تراکم ظنون» ارزیابی شد. در این مرحله، یافته‌ها بر اساس دو شاخص «متقن بودن» شامل استنادپذیری و انسجام درونی، و «مفید بودن» شامل قابلیت تبیین روان‌شناختی و کاربردپذیری نظری، مورد ارزیابی قرار گرفتند و تنها مفاهیم

نوع مقاله: پژوهشی

برخوردار از پشتوانه کافی در تحلیل نهایی حفظ شدند. در مرحله پایانی، مفاهیم اعتبارسنجی شده با یکدیگر تلفیق و روابط میان آن‌ها تبیین شد و در نهایت، مدل مفهومی صمیمیت زناشویی با تعیین هسته معنایی و ابعاد اصلی آن در چارچوب نظام معنایی اسلام صورت‌بندی و گزارش شد.

نتایج: یافته‌های پژوهش نشان داد که یکی از چالش‌های اساسی در ادبیات صمیمیت زناشویی، خلط این مفهوم با مفاهیمی مانند محبت، مودّت، انس، الفت و عشق است. بررسی تطبیقی منابع لغوی و متون اسلامی نشان داد که نزدیک‌ترین معادل واژه Intimacy در زبان عربی، «حمیمیت» است که از ریشه «ح‌م‌م» مشتق شده است. تحلیل لغت‌نامه‌های معتبر، آیات قرآن کریم و روایات نشان داد که با وجود کاربردهای متنوع این ریشه در معانی مختلف، هسته معنایی مشترک همه آن‌ها «قرب، نزدیکی و پیوند عمیق» است. این قرب در روابط انسانی به صورت نزدیکی عاطفی، خویشاوندی و پیوند وجودی، و در سایر کاربردها به معنای نزدیک شدن به نهایت شدت یا تأثیر ظاهر می‌شود. بر این اساس، «قرب» به‌عنوان هسته سازمان‌دهنده مفهوم صمیمیت زناشویی در چارچوب اندیشه اسلامی شناسایی شد.

بر پایه این هسته معنایی، تحلیل نظام‌مند آیات و روایات مرتبط با روابط همسران نشان داد که صمیمیت زناشویی در اسلام سازه‌ای چندبعدی است که در هفت بُعد به‌هم پیوسته تجلی می‌یابد: صمیمیت فیزیکی، عاطفی، شناختی، ارتباطی، جنسی، مشارکتی و معنوی. هر یک از این ابعاد با مستندات قرآنی و روایی پشتیبانی می‌شود و شاخص‌هایی مانند هم‌زیستی آرام، مودّت و رحمت، شناخت و مشورت، معاشرت به معروف و گفت‌وگو، رابطه جنسی مشروع همراه با کرامت و نیت الهی، همکاری و مسئولیت‌پذیری در زندگی مشترک، و همراهی در مسیر رشد معنوی را در بر می‌گیرد. اعتبارسنجی یافته‌ها با روش کیفی تراکمی (QIC-KV) و ارزیابی خبرگان نیز نشان داد که ساختار هفت‌بعدی استخراج‌شده از انسجام مفهومی، استنادپذیری دینی و قابلیت تبیین روان‌شناختی مطلوب برخوردار است و پس از اعمال اصلاحات پیشنهادی، به‌عنوان مدل نهایی صمیمیت زناشویی تثبیت شد.

بحث و نتیجه‌گیری: یافته‌های این پژوهش نشان داد که مفهوم صمیمیت زناشویی در منابع اسلامی را نمی‌توان صرفاً با مفاهیمی مانند محبت، مودّت، انس یا عشق معادل دانست، بلکه نزدیک‌ترین معادل مفهومی آن «حمیمیت» است که بر پایه تحلیل ریشه «ح‌م‌م» بر معنای «قرب و نزدیکی» استوار است. این یافته، مبنایی نو برای بازتعریف صمیمیت زناشویی در چارچوب اندیشه اسلامی فراهم می‌کند و نشان می‌دهد که صمیمیت، پیش از آنکه مجموعه‌ای از احساسات یا رفتارها باشد،

نوعی «قرب وجودی» میان زن و شوهر است که در ساحت‌های مختلف زندگی مشترک تجلی می‌یابد. از این منظر، ابعاد فیزیکی، عاطفی، شناختی، ارتباطی، جنسی، مشارکی و معنوی، مؤلفه‌هایی مستقل و پراکنده نیستند، بلکه لایه‌های به هم پیوسته یک حقیقت واحد به شمار می‌روند که حول محور قرب شکل می‌گیرند.

این صورت‌بندی، در مقایسه با الگوهای رایج روان‌شناسی، تفاوتی بنیادین دارد؛ زیرا در حالی که بسیاری از نظریه‌ها صمیمیت را عمدتاً در سطح تجربه هیجانی، نیاز روان‌شناختی یا تعاملات بین فردی تبیین می‌کنند، مدل حاضر با تکیه بر مبانی معناشناختی و انسان‌شناختی اسلام، چارچوبی مفهومی و هنجاری برای فهم صمیمیت ارائه می‌دهد. بر این اساس، نزدیکی مطلوب در زندگی زناشویی تنها به شدت پیوند عاطفی محدود نمی‌شود، بلکه با رشد اخلاقی، مسئولیت‌پذیری، آرامش، مودت، رحمت و تعالی معنوی پیوند می‌یابد.

در مجموع، مدل هفت‌بعدی ارائه‌شده، با برخورداری از پشتوانه لغوی، قرآنی و روایی، می‌تواند مبنایی بومی و منسجم برای توسعه نظریه‌های روان‌شناسی خانواده در چارچوب اسلامی فراهم آورد. همچنین این مدل ظرفیت مناسبی برای طراحی ابزارهای بومی سنجش صمیمیت، تدوین برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای و انجام پژوهش‌های تجربی به منظور آزمون روابط میان ابعاد مختلف صمیمیت زناشویی و پیامدهای آن در کیفیت زندگی خانوادگی دارد.

تقدیر و تشکر: نویسندگان از همه استادان و صاحب‌نظرانی که با ارائه دیدگاه‌های علمی و ارزیابی تخصصی، در بهبود کیفیت این پژوهش مشارکت داشتند، صمیمانه قدردانی می‌کنند.

تعارض منافع: نویسندگان اعلام می‌کنند که در انجام این پژوهش هیچ گونه تعارض منافع مالی، سازمانی یا شخصی وجود نداشته است.

واژگان کلیدی: صمیمیت زناشویی، حمیمیت، آیات و روایات، تحلیل کیفی محتوای متون دینی، مفهوم‌سازی، مدل مفهومی.

استناد: شجاعی، محمدصادق، و عسگری، علی (۱۴۰۵). مفهوم‌سازی صمیمیت زناشویی براساس آیات و روایات. مجله اسلام و روان‌شناسی خانواده ۲(۴)، ۱۵۱-۱۹۰.

مقدمه و بیان مسئله

کیفیت ارتباط همسران در خانواده با یکدیگر بسیار مهم است (داکوویچ^۱ و داکوویچ، ۲۰۲۱). زوجین با توجه به ویژگی‌های شخصیتی خود، الگوهای تعاملی منحصر به فرد و پویایی را در ارتباط با یکدیگر به نمایش می‌گذارند (الدوس^۲، ۱۹۷۷؛ لانگر^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). برای اشاره به کیفیت روابط همسران در روان‌شناسی واژه‌های مختلفی به کار رفته است که یکی از پرکاربردترین آنها صمیمیت زناشویی^۴ است (لی و یون، ۲۰۲۳^۵؛ یو، ۲۰۲۲^۶). گریف^۷ و همکاران (۲۰۰۱) صمیمیت را به عنوان یک متغیر حیاتی بین‌فردی در روابط بین همسران در نظر گرفته و استدلر^۸ و همکاران (۲۰۱۲) از آن به عنوان یکی از ابعاد روابط نزدیک یاد کرده‌اند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد صمیمیت زناشویی بر رضایت زناشویی مؤثر است (گریف^۹ و همکاران، ۲۰۰۱؛ کیم، ۲۰۱۳^{۱۰}). صمیمیت زناشویی وقتی وجود دارد افراد می‌توانند به راحتی و بدون ترس و دل‌نگرانی آنچه را می‌خواهند (عقاید، باورها، نیازها، خواسته‌ها، انتقادات، پیشنهادها) بیان کنند. شواهد بالینی گویای آن است که به اشتراک گذاشتن احساسات مثبت و منفی، ترس‌ها، نگرانی‌ها، رازها، ایده‌ها، باورهای اعتقادی و رؤیاهای جنسی به عنوان بخش‌هایی از تجارب روزانه با همسر در پایداری زندگی مشترک امری مهم و حیاتی است (پاشا^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۷).

با وجود توجه گسترده روان‌شناسان به نقش صمیمیت زناشویی در کیفیت روابط، هنوز درباره ماهیت این سازه توافق نظری وجود ندارد؛ همان‌گونه که موس^{۱۲} و شوبل^{۱۳} (۱۹۹۳) گزارش کرده‌اند تا سال ۱۹۹۳ بیش از ۶۱ تعریف از صمیمیت ارائه شده است؛ موضوعی که بیانگر پیچیدگی، چندبعدی

-
1. Dakowicz, A.
 2. Aldous, J.
 3. Langer, S.
 4. marital intimacy
 5. Lee, H. & Yoon, H. G.
 6. Yoo, J.
 7. Greeff, L.
 8. Stadler, G.
 9. Greeff, P.
 10. Kim, M.
 11. Pasha, H.
 12. Moss, B.
 13. Schwebel, A.

بودن و ابهام مفهومی این سازه در ادبیات روان‌شناسی است. بررسی تعاریف موجود نشان می‌دهد که پژوهشگران از زاویه‌های متفاوتی به صمیمیت نگریسته‌اند؛ برای مثال نورهایاتی^۱ و همکاران (۲۰۱۹)، صمیمیت را نوعی تجربه هیجانی - عاطفی می‌دانند که شامل احساس نزدیکی، حمایت‌گری، پیوند روانی و ویژگی‌هایی مانند وقت‌گذرانی مشترک، گوش دادن فعال، صداقت، اعتماد و خودافشایی است. براساس این برداشت، صمیمیت بیشتر به‌عنوان نوعی تجربه کیفی^۲ درک می‌شود تا آنکه یک ویژگی ساختاری یا سازه ارتباطی برداشت شود؛ درحالی‌که در ادبیات روان‌شناسی خانواده، معمولاً صمیمیت به رابطه نزدیک، عاشقانه، خودمانی و محبت‌آمیز میان همسران اشاره دارد (اسپورلاک،^۳ ۲۰۰۵، ص ۱۳۳). براساس این تعریف، صمیمیت نه به عنوان یک احساس فردی بلکه به عنوان یک «ویژگی تعاملی»^۴ در نظر گرفته می‌شود که در بستر ارتباط شکل می‌گیرد؛ با این حال، فینکل^۵ و همکاران (۲۰۱۴) صمیمیت را یک «نیاز اساسی»^۶ می‌دانند که در زندگی زناشویی باید ارضا شود. در این دیدگاه، صمیمیت صرفاً یک تجربه هیجانی یا کیفیتی در تعاملات زناشویی نیست، بلکه به‌عنوان یک نیاز اساسی انسانی شناخته می‌شود که برآورده شدن آن برای رشد فردی، عملکرد سالم و بهزیستی روانی زوجین ضروری است.

بررسی این دیدگاه‌ها نشان می‌دهد که اختلاف اصلی در مفهوم‌سازی صمیمیت بر سر این پرسش است که صمیمیت را باید در کدام سطح تحلیل قرار داد: آیا صمیمیت نوعی احساس یا تجربه درونی است؟ آیا ماهیتی تعاملی و رابطه‌محور دارد؟ یا آنکه یک نیاز روان‌شناختی اساسی به شمار می‌رود؟ این تمایزهای نظری، پیامدهای مهمی برای فهم و مطالعه صمیمیت زناشویی دارند؛ زیرا تفاوت در سطح تحلیل به تفاوت در نحوه تعریف عملیاتی، شیوه‌های اندازه‌گیری، تعیین مؤلفه‌ها و انتظار از پیامدهای فردی و بین‌فردی صمیمیت می‌انجامد؛ از این‌رو وجود چنین برداشت‌های متفاوتی نشان می‌دهد که صمیمیت زناشویی هنوز یک سازه کاملاً تثبیت‌شده نیست و اختلاف دیدگاه‌ها خود یک چالش و مسئله نظری اساسی در پژوهش‌های مربوط به صمیمیت به شمار می‌رود.

1. Nurhayati, S.

2. qualitative experience

3. Spurlock, J.

4. interactive feature

5. Finkel, E.

6. basic need

افزون بر این در ادبیات پژوهشی مربوط به صمیمیت زناشویی، اجماع نظری روشنی درباره ابعاد تشکیل‌دهنده این سازه وجود ندارد و هر یک از پژوهشگران، صمیمیت را براساس چارچوب نظری خاص خود تبیین کرده‌اند. دیدگاه‌های اولیه ابعاد محدودتری را برای صمیمیت در نظر گرفته‌اند. نخستین بار درلگا و گرزلاک در سال ۱۹۷۹ صمیمیت را براساس یک الگوی دوبعدی شامل صمیمیت عاطفی^۱ و صمیمیت اجتماعی^۲ تبیین کرده و آن را عمدتاً ناظر بر نزدیکی هیجانی و مشارکت در تعاملات اجتماعی در نظر گرفته‌اند (درلگا، ۲۰۱۳). در سال ۱۹۸۱ شفر و اولسون^۳ یک مدل ساختاری از صمیمیت ارائه کردند و گفتند صمیمیت شامل پنج بعد عاطفی، اجتماعی، جنسی،^۴ فکری^۵ و تفریحی^۶ می‌شود. در سال ۱۹۸۲ میلر^۷ و لیفکورت^۸ در پژوهش‌های خود به این نتیجه دست یافتند که صمیمیت از دو مؤلفه اجتماعی و ارتباطی^۹ تشکیل یافته و براساس آن مقیاس صمیمیت اجتماعی میلر (MSIS)^{۱۰} را توسعه دادند (میلر و لیفکورت، ۱۹۸۲). در ادامه تلاش‌ها برای تبیین صمیمیت زناشویی، وارینگ و ریددون (۱۹۸۳) با رویکردی جامع‌تر، صمیمیت را سازه‌ای چندبعدی دانستند و هشت مؤلفه اصلی شامل عاطفه،^{۱۱} سازگاری،^{۱۲} انسجام،^{۱۳} جنسیت،^{۱۴} حل تعارض،^{۱۵} خودمختاری^{۱۶} و هویت^{۱۷} را برای آن برشمردند. از نظر آنان، صمیمیت زناشویی تنها به نزدیکی هیجانی یا تعاملات اجتماعی محدود

-
1. emotional intimacy
 2. social intimacy
 3. derlega
 4. Schaefer, M. T. & Olson, D.
 5. sexual intimacy
 6. intellectual intimacy
 7. recreational intimacy
 8. Miller, R. S.
 9. Lefcourt, H.
 10. communicative
 11. Miller social intimacy scale
 12. expressiveness
 13. compatibility
 14. cohesion
 15. sexuality
 16. conflict resolution
 17. autonomy
 18. identity

نمی‌شود، بلکه گستره‌ای از جنبه‌های فردی، بین‌فردی و مشارکتی در رابطه زوجین را دربرمی‌گیرد. در دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ نیز پژوهشگران تلاش کردند ابعاد صمیمیت را از منظرهای متفاوتی تبیین کنند؛ تلاشی که بار دیگر نشان می‌دهد توافق روشنی درباره ماهیت و مؤلفه‌های این سازه وجود ندارد. از دهه ۱۹۹۰ به بعد ادبیات پژوهشی درباره صمیمیت زناشویی به‌طور چشمگیری گسترش یافت و این سازه همچنان یکی از حوزه‌های بحث‌برانگیز در روان‌شناسی خانواده باقی ماند. بررسی نظریه‌ها و مدل‌های ارائه‌شده پس از دهه ۱۹۹۰ نشان می‌دهد که هیچ اجماع نظری واحدی درباره ابعاد سازه صمیمیت زناشویی شکل نگرفته است. پژوهشگران با رویکردهای متفاوت (رایین،^۱ ۱۹۹۸؛ جامی سون،^۲ ۱۹۹۹؛ کلتنر و کلی،^۳ ۲۰۰۹) تلاش کرده‌اند تا ابعاد و مؤلفه‌های صمیمیت زناشویی را تبیین و اندازه‌گیری کنند.

در بازنگری جامع واندن بروکه^۴ و همکاران (۱۹۹۵)، صمیمیت زناشویی به‌عنوان سازه‌ای چندبعدی معرفی شده که در سطوح فردی، بین‌فردی و شبکه‌های اجتماعی قابل مشاهده است. ابعاد آن شامل وابستگی عاطفی، شناختی و ابزاری، صداقت،^۵ گشودگی^۶ و تعهد^۷ در رابطه می‌شوند. این دیدگاه در پژوهش‌های بعدی نیز بازتاب یافته و مدل‌های مفهومی مختلف صمیمیت را به‌صورت چندبعدی و با مؤلفه‌های متفاوت مورد توجه قرار داده‌اند. مطالعات پس از سال ۲۰۰۰ نه‌تنها به بسط نظری این سازه پرداخته‌اند، بلکه مدل‌های مفهومی، رویکردهای کمی و کیفی و کاربردهای نظری و عملی آن را توسعه داده‌اند (وبرین و پیتون^۸، ۲۰۰۲). براساس نتایج تحقیقات اخیر، صمیمیت زناشویی مفهومی چندبعدی است که جنبه‌های هیجانی، شناختی، رفتاری، اجتماعی، معنوی و فرهنگی را دربرمی‌گیرد (کاردان^۹ و همکاران، ۲۰۱۸). تأکید بر این تنوع ابعادی یکی از چالش‌های نظری محوری در پژوهش‌های بین‌فردی است؛ زیرا درک و اندازه‌گیری آن نیازمند توجه همزمان به جنبه‌های مختلف تعامل انسانی است. با وجود

1. Rabin, C.

2. Jamieson, L.

3. Keltner, S. K. & Kelly, O.

4. Vanden Broucke, S.

5. honesty

6. openness

7. commitment

8. O'Brien, M. & Peyton, V.

9. Kardan, S.

توسعه تحقیقات در زمینه صمیمیت زناشویی، چالش‌های نظری و عملی همچنان قابل توجه است. فقدان اجماع بر ابعاد سازه، پیچیدگی تعامل بین عوامل فردی، بین فردی و موقعیتی و محدودیت ابزارهای سنجش جامع که بتوانند همه جنبه‌های هیجانی، رفتاری، اجتماعی و فرهنگی صمیمیت را پوشش دهند، از مهم‌ترین موانع پیشرفت نظری و کاربردی در این حوزه به شمار می‌روند.

مرور نظام‌مند پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد مطالعات مرتبط با صمیمیت زناشویی در ایران، عمدتاً در سه محور اصلی قابل طبقه‌بندی هستند؛ نخست، پژوهش‌هایی است که بر شناسایی عوامل فردی، روان‌شناختی و تعاملی مؤثر بر صمیمیت زناشویی تمرکز داشته‌اند. در این مطالعات، متغیرهایی مانند سبک‌های دلبستگی، ویژگی‌های شخصیتی، مهارت‌های ارتباطی و باورهای شناختی به عنوان پیش‌بین‌های صمیمیت بررسی شده‌اند (حسینیان و همکاران، ۱۳۹۰؛ نظری و همکاران، ۱۳۸۸؛ اعتمادی، ۱۳۸۴). محور دوم به آموزش صمیمیت و پیامدهای آن اختصاص دارد. این دسته از پژوهش‌ها عمدتاً با رویکرد مداخله‌ای به طراحی یا اجرای برنامه‌های آموزشی پرداخته و تأثیر آنها بر متغیرهایی همچون رضایت زناشویی، سازگاری زوجین و سلامت روان بررسی کرده‌اند (خجسته‌مهر و همکاران، ۱۳۸۹؛ برزگر و سامانی، ۱۳۹۵؛ رضایی و همکاران، ۱۳۹۰).

محور سوم شامل پژوهش‌هایی است که به طور مشخص بر توسعه، بومی‌سازی یا ارزیابی برنامه‌های آموزشی معطوف به بهبود صمیمیت زوجین تمرکز داشته‌اند (خجسته‌مهر و همکاران، ۱۳۸۹). در این مطالعات، صمیمیت غالباً به عنوان یک سازه روان‌شناختی چندبعدی، اما با چارچوب‌های نظری برگرفته از ادبیات روان‌شناسی بررسی شده است؛ افزون بر این سه محور، بخشی از پژوهش‌های داخلی تلاش کرده‌اند ابعاد سازه صمیمیت زناشویی را به صورت بومی مورد بررسی قرار دهند، مثلاً اولیاء (۱۳۸۵) با بهره‌گیری از رویکرد تحلیل عاملی، هشت بُعد صمیمیت زناشویی شامل جنبه‌های عاطفی، عقلانی، بدنی، اجتماعی - تفریحی، مذهبی، روان‌شناختی و جنسی را شناسایی و بر مبنای این ابعاد، مقیاس صمیمیت زناشویی را تدوین کرده است. هرچند این پژوهش از جهت بومی‌سازی ابعاد صمیمیت و توسعه ابزار سنجش اهمیت دارد، اما این پژوهش در سطح تفکیک ابعاد و سنجش تجربی باقی مانده و کمتر به مفهوم‌سازی نظری عمیق سازه صمیمیت پرداخته است.

در میان پژوهش‌های داخلی معطوف به صمیمیت زناشویی، آثار ثناگویی‌زاده (۱۳۹۹)؛ ۱۴۰۰ الف؛ ۱۴۰۰ ب) از جمله معدود تلاش‌هایی است که به طور صریح به بهره‌گیری از متون اسلامی در تبیین این سازه

پرداخته است. وی در مطالعه‌ای کیفی با روش تحلیل مضمون، الگوی «غنی‌سازی صمیمیت زناشویی در دیدگاه اسلامی» را ارائه کرده و صمیمیت را در قالب مجموعه‌ای از مضامین سازمان‌دهنده شامل اصول، ارکان، ابعاد، موانع، مناطق هیجانی و شیوه‌های ارزیابی صورت‌بندی کرده است (شناگویی‌زاده، ۱۴۰۰ الف). در پژوهشی دیگر با عنوان «الگوی خودمراقبتی منظم در صمیمیت زناشویی برخاسته از دیدگاه اسلامی»، شناگویی‌زاده صمیمیت را به‌طور ضمنی مترادف با «اُنس» در نظر گرفته و در فرایند مفهوم‌سازی آن، افزون بر خود واژه اُنس از مفاهیمی چون «محبت»، «مودّت»، «توافق‌پذیری» و «تفاهم» در منابع اسلامی بهره گرفته است (شناگویی‌زاده، ۱۴۰۰ ج). با وجود انسجام در سطح مشارکتی، این شیوه مفهوم‌سازی با ابهام نظری روبه‌رو است؛ زیرا مشخص نیست مفاهیمی مانند محبت، مودّت، توافق‌پذیری و تفاهم براساس چه منطق مفهومی و در چه سطحی از انتزاع ذیل سازه صمیمیت قرار گرفته‌اند و نسبت آنها با یکدیگر و با خود مفهوم صمیمیت چگونه تبیین می‌شود. از آنجا که هر یک از این مفاهیم در ادبیات اسلامی و روان‌شناختی واجد معنا و جایگاه نظری مستقل هستند، هم‌نشانی آنها ذیل عنوان صمیمیت بدون تعیین روابط مفهومی و تمایزات ساختاری به تداخل مفهومی و کاهش دقت نظری در تبیین این سازه می‌انجامد.

بر این اساس با وجود تلاش‌های ارزشمند انجام‌شده در استخراج مؤلفه‌ها، طراحی الگوها و تدوین مداخلات آموزشی، همچنان فقدان یک تعریف نظری منسجم و یکپارچه از صمیمیت زناشویی مبتنی بر مبانی انسان‌شناختی و هستی‌شناختی اسلامی مشهود است. این خلأ نظری، نه تنها موجب ابهام در حدود و ماهیت سازه صمیمیت شده، بلکه امکان تمایز روشن رویکرد اسلامی از الگوهای روان‌شناختی را نیز محدود ساخته است؛ از این‌رو ضرورت دارد پژوهش حاضر با تمرکز بر مفهوم‌سازی بنیادی صمیمیت زناشویی در چارچوب معرفتی اسلام، بنیان نظری فراهم آورد که مبنای طراحی ابزارهای سنجش، مداخلات آموزشی و برنامه‌های تحولی منسجم در حوزه روان‌شناسی خانواده با رویکرد اسلامی قرار گیرد.

روش پژوهش

این تحقیق با هدف مفهوم‌سازی صمیمیت زناشویی در چارچوب متون دینی انجام شده است. در این مطالعه از روش «تحلیل کیفی محتوای متون دینی» (شجاعی، ۱۳۹۹) استفاده شد. این روش رویکردی تفسیری - تحلیلی برای بررسی مفاهیم در متون دینی فراهم می‌آورد و به پژوهشگر امکان می‌دهد مفاهیم و

مضامین مرتبط با موضوع پژوهش را از خلال مطالعه نظام‌مند منابع دینی و علمی استخراج و صورت‌بندی کند. فرایند اجرای این روش در پژوهش حاضر در قالب پنج مرحله پیوسته انجام گرفت. در این فرایند، داده‌ها از راه مطالعه و بررسی نظام‌مند منابع لغوی، متون دینی و ادبیات علمی مرتبط گردآوری و سپس با تحلیل تدریجی مفاهیم، سازمان‌دهی و پالایش شد. هر مرحله بر یافته‌های مرحله پیشین استوار بود و نتایج آن به‌عنوان مبنای تحلیلی مرحله بعد به کار گرفته شد. مراحل اجرای این فرایند در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مراحل روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی

مرحله		فعالیت‌های کلیدی	خروجی و نتایج مورد انتظار
۱	مشاهده نظام‌مند	تعیین قلمرو پژوهش با تمرکز بر مفهوم صمیمیت زناشویی؛ جستجو و گردآوری مفاهیم مرتبط در منابع لغوی، دینی و روان‌شناختی؛ شناسایی معادل‌ها و واژگان هم‌خانواده در زبان‌های انگلیسی و عربی؛ استخراج اولیه آیات، روایات و متون علمی مرتبط	تشکیل بدنه اولیه داده‌های متنی پژوهش شامل واژگان، معادل‌ها و شواهد مرتبط با صمیمیت زناشویی و تعیین حدود مفهومی موضوع مورد مطالعه
۲	غرقه‌شدن در محتوا	مطالعه مکرر و دقیق منابع منتخب؛ بررسی کاربردهای واژگانی و مفهومی صمیمیت در بافت‌های مختلف متنی؛ توجه به سیاق آیات، توضیحات تفسیری و تحلیل‌های لغوی؛ مقایسه نحوه به‌کارگیری مفاهیم در متون دینی و ادبیات روان‌شناختی	دستیابی به فهم سیاقی و تحلیلی از دامنه معنایی، تنوع کاربردها و لایه‌های معنایی صمیمیت زناشویی در متون مورد بررسی
۳	صورت‌بندی یافته‌ها	استخراج و طبقه‌بندی مفاهیم براساس شباهت‌های معنایی، مشارکتی و سطح انتزاع؛ بررسی ارتباطات درونی مفاهیم بدون تحمیل چارچوب از پیش تعیین‌شده	شکل‌گیری ساختار منظم از مقوله‌ها و خوشه‌های مفهومی مرتبط با صمیمیت زناشویی و روشن‌شدن تمایزها و همپوشانی‌های مفهومی
۴	اعتبارسنجی	ارزیابی یافته‌ها براساس قاعده تراکم ظنون با دو شاخص متقن بودن (استنادپذیری و انسجام درونی) و مفید بودن (کاربردپذیری روان‌شناختی و نظری)؛ سنجش کیفی با شاخص تراکم اعتبار	دستیابی به مجموعه‌ای پالایش‌شده، منسجم و مستند از مفاهیم معتبر مرتبط با صمیمیت زناشویی
۵	بازبینی نهایی و ارائه گزارش	ترکیب مفاهیم پالایش‌شده و تبیین نسبت آنها با یکدیگر؛ صورت‌بندی نهایی مفهوم صمیمیت زناشویی براساس یافته‌های تحلیلی	مفهوم‌سازی نهایی و تعیین ابعاد صمیمیت زناشویی مبتنی بر تحلیل نظام‌مند متون دینی

براساس جدول، روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی در پژوهش حاضر از مسیری گام‌به‌گام، تدریجی و پویا پیروی می‌کند. این فرایند با مشاهده نظام‌مند متون و تعیین دامنه مفهومی آغاز می‌شود و با تعمیق تدریجی در بافت‌های معنایی و مفهومی ادامه می‌یابد. در مراحل بعد، مفاهیم استخراج‌شده به‌صورت منسجم سامان‌دهی و پالایش شده، و درنهایت زمینه برای مفهوم‌سازی منظم و مستند از صمیمیت زناشویی در چارچوب متون دینی فراهم می‌شود.

یافته‌های پژوهش

یکی از یافته‌های اساسی این پژوهش به تبیین دقیق مفهوم «صمیمیت» و تفکیک آن از مفاهیم همجوار و گاه خلط‌شده در ادبیات معاصر مربوط می‌شود. بررسی انتقادی مطالعات پیشین نشان می‌دهد مفهوم «صمیمیت زناشویی» در بسیاری از پژوهش‌ها بدون تمایز مفهومی روشن با مفاهیمی همچون «محبت»، «مودت»، «عشق»، «أنس» (مؤانست)، «ألفت» و حتی رضایت زناشویی درهم آمیخته است. چنین خلط مفهومی سبب می‌شود این مفهوم، دقت نظری و کارآمدی تحلیلی لازم را نداشته باشد؛ از این‌رو نقطه آغاز این پژوهش نه تحلیل‌های هنجاری یا کاربست‌های مفهومی، بلکه تلاش برای مفهوم‌سازی بنیادی «صمیمیت» براساس منابع اسلامی بوده است. در این راستا، نخست رویکردی لغت‌شناختی برای واکاوی ریشه‌ها و دلالت‌های واژگانی مرتبط اتخاذ شد تا چارچوب مفهومی دقیق‌تری برای این اصطلاح فراهم آید.

در گام نخست، واژه Intimacy به‌عنوان اصطلاح محوری در ادبیات علمی معاصر مبنا قرار گرفت و سپس با رویکردی تطبیقی، معادل‌های آن در زبان عربی (به‌عنوان زبان قرآن کریم و متون روایی) بررسی شد تا نزدیک‌ترین معادل مفهومی آن در متون اسلامی شناسایی شود.

جستجوهای لغوی نشان داد که نزدیک‌ترین معادل برای واژه Intimacy در زبان عربی، اصطلاح «حمیمیت» است (فرهنگ لغت آکسفورد، ۲۰۱۴، ص ۴۸۶) که از ریشه «ح م م» دریافت شده است. بررسی دلالت‌های معنایی این ریشه در منابع معتبر لغوی نشان می‌دهد مشتقات آن (از جمله کلمه حمیم) بر نوعی «قرب»، «گرمی رابطه»، «پیوند درونی» و سطحی از «نزدیکی عاطفی» دلالت دارند که با مؤلفه‌های مفهومی صمیمیت در ادبیات علمی معاصر همخوانی قابل توجهی دارد؛ همچنین برخی

واژگان دیگر در زبان عربی مانند اُنس، اُلْفَت و مودّت با حوزه معنایی صمیمیت ارتباط دارند و در توصیف جنبه‌هایی از روابط عاطفی میان افراد به کار می‌روند؛ با این حال بررسی دقیق دامنه دلالتی این واژگان نشان می‌دهد هیچ‌یک به تنهایی تمامی ابعاد مفهومی Intimacy را پوشش نمی‌دهند. از این رو در یک جمع‌بندی لغت‌شناختی می‌توان گفت که واژه «حمیمیت» در مقایسه با سایر گزینه‌ها، نزدیک‌ترین معادل مفهومی برای اصطلاح Intimacy در زبان عربی به شمار می‌رود.

در گام بعد، واژه «حمیمیت» در لغت‌نامه‌های معتبر عربی بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که ریشه «ح م م» در زبان عربی اساساً بر «قرب و نزدیکی» دلالت دارد و بسته به بافت کاربرد می‌تواند ناظر به نزدیکی فیزیکی، پیوند عاطفی عمیق، یا شدت اتصال و تأثیر متقابل باشد. برخی از مهم‌ترین تعاریف لغوی و شواهد کاربردی مربوط به واژه «حمیمیت» و به‌ویژه صورت وصفی آن، یعنی «حمیم» در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. تعریف‌های لغوی حمیمیت و حمیم به عنوان معادل Intimacy

لغت‌شناس	تعریف و تعبیر به کار رفته	منبع، کتاب لغت
صاحب ابن عباد، ۱۴۱۴ق	الحمیم القریب	المحیط فی اللغة، ج ۲، ص ۳۲۴
ابن سیده، بی‌تا	الحمیم القریب و اصل هذه الكلمة القرب	المخصّص، ج ۳، ص ۱۵۱
ازدی، ۱۹۹۶م	الحمیم القریب	کتاب الماء، ج ۱، ص ۳۵۲
زمخشری، ۱۹۹۹م	الحمیم القریب الذی له حراره و شفقه	مقدمه الأدب، ص ۴۴
ابن منظور، ۱۴۱۴ق	احمّ الشیء اذا قرب و دنا، و الحمیم القریب	لسان العرب، ج ۱۲، ص ۱۵۲
فیروزآبادی، ۱۹۸۰م	حمیمک ای قریبک الذی تهتمّ لأمره	القاموس المحيط، ج ۱۲، ص ۱۵۳
حسینی زبیدی، بی‌تا	الأحم، الادنی، الأقرب؛ الحمیم القریب، الأقرب	تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۶، ص ۲۲
ابو حبیب، ۱۴۰۸ق	الحمیم القریب فی النسب	القاموس الفقہی لغه و اصطلاحا، ج ۶، ص ۵۰

تعاریف ارائه‌شده در لغت‌نامه‌های عربی نشان می‌دهد ریشه «ح م م» و مشتقات آن اساساً بر معنای «قرب و نزدیکی» دلالت دارد. این نزدیکی بسته به سیاق کاربرد می‌تواند ناظر به ابعاد مختلفی از جمله نزدیکی مکانی و فیزیکی، پیوند عاطفی و دلسوزی متقابل یا رابطه نزدیک خویشاوندی باشد؛ بر این

اساس می‌توان گفت هسته معنایی واژه «حمیمیت» در زبان عربی (به‌عنوان معادل Intimacy) بر نوعی «قرب و نزدیکی» استوار است که در سطوح مختلف ارتباط انسانی تجلی می‌یابد. در مرحله مشاهده نظام‌مند، مفاهیم و گزاره‌های مرتبط با «حمیمیت» در منابع اسلامی شامل قرآن کریم و مجموعه‌های روایی، شناسایی و گردآوری شد؛ بدین منظور از قابلیت‌های جستجوی متنی در نرم‌افزار نور (نسخه ۳/۵) استفاده شد. راهبرد به‌کاررفته در این مرحله، جستجوی واژگانی بود؛ بدین معنا که تمامی آیات و روایاتی که در آنها ریشه «ح م م» و مشتقات صرفی و اشتقاقی آن به‌کار رفته است، بدون پیش‌داوری تفسیری استخراج و گردآوری شدند. بررسی موارد کاربرد این ریشه در قرآن کریم و روایات نشان می‌دهد که این واژه در سیاق‌های گوناگون و در معانی متفاوتی به‌کار رفته است. گزاره‌های استخراج‌شده (نمونه آیات و روایات در جدول ۳) طیفی از کاربردهای مادی، عاطفی و رابطه‌ای را دربرمی‌گیرند و در بافت‌هایی همچون روابط انسانی، پیوندهای نزدیک، حالات درونی و برخی توصیف‌های غیررابطه‌ای ظاهر شده‌اند. این تنوع کاربرد، ظرفیت تحلیلی قابل توجهی برای واکاوی ابعاد مختلف مفهوم صمیمیت در چارچوب منابع اسلامی فراهم می‌آورد.

جدول ۳. موارد کاربرد ریشه حمیمیت در آیات و روایات

شماره	متن آیه و روایت	منبع	ترجمه	محتوای استنباطی
۱	مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ	غافر، ۱۸	ستمگران را نه دوست صمیمی است و نه شفיעی که فرمائش برده شود.	حمیم در این آیه به معنای دوست بسیار نزدیک و دلسوز است؛ کسی که به سبب پیوند عاطفی عمیق در حمایت و دفاع از دیگری می‌کوشد. آیه بیان می‌کند که در قیامت چنین پیوندی نیز کارآمد نیست و هیچ رابطه نزدیک انسانی نمی‌تواند مانع تحقق عدالت الهی شود.
۲	وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا	معارج، ۱۰	و هیچ دوست صمیمی از دوست صمیمی خود نمی‌پرسد.	حمیم بیانگر نزدیک‌ترین سطح رابطه عاطفی است؛ اما شدت هول و اضطراب قیامت چنان است که حتی این روابط بسیار نزدیک نیز از کار می‌افتد و هر کس تنها به سرنوشت خویش می‌اندیشد.

شماره	متن آیه و روایت	منبع	ترجمه	محتوای استنباطی
۳	وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطِّعْ أَمْعَاءَهُمْ	محمد، ۱۵	و آبی جوشان به آنان نوشانیده می‌شود که روده‌هایشان را پاره‌پاره می‌کند.	ماءٌ حمیمٌ به آبی با حرارت بسیار شدید و جوشان اشاره دارد. اثر این حرارت چنان شدید توصیف شده است که اندام‌های درونی را از هم می‌گسلد و بدین‌وسيله شدت و عمق عذاب را تصویر می‌کند.
۴	فَسَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ	واقع، ۵۴	و بر روی آن از آب جوشان می‌نوشید.	الحمیم در اینجا به مایع بسیار داغی اشاره دارد که دوزخیان پس از خوردن غذای ناگوار دوزخی ناچار به نوشیدن آن می‌شوند؛ اما این نوشیدن نه موجب آرامش بلکه مرحله‌ای دیگر از رنج و سوزندگی است.
۵	هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ	ص، ۵۷	این است؛ پس آن را بچشند، آبی جوشان و چرکابه.	«حمیم» مایعی سوزان و بسیار داغ است که در کنار غَسَّاق آمده و نشان‌دهنده تنوع و شدت عذاب‌هاست؛ ترکیبی از حرارت سوزان و مواد نفرت‌انگیز که رنج دوزخیان را افزایش می‌دهد.
۶	إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمْ الْحَمِيمُ	حج، ۱۹	برای کسانی که کفر ورزیده‌اند جامه‌هایی از آتش بریده شده و از بالای سرشان آب جوشان ریخته می‌شود.	تصویر آیه نشان‌دهنده احاطه کامل عذاب است؛ از یک‌سو بدن با لباس آتش پوشانده شده و از سوی دیگر حمیم از بالا فرو ریخته می‌شود. حمیم در اینجا نماد شدت حرارت و سوزندگی عذاب است.
۷	إِنَّ شَجَرَتَ الرَّقْمِ، طَعَامُ الْأَثِيمِ، كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ، كَغَلِيِّ الْحَمِيمِ	دخان، ۴۳-۴۶	درخت زقوم خوراک گناهکار است؛ چون فلز گداخته در شکم‌ها می‌جوشد، مانند جوشش آب سوزان.	غلیان حمیم معیار تشبیه برای نهایت جوشش و حرارت است. آیه با این تشبیه نشان می‌دهد که غذای دوزخیان در درون بدن همانند آب جوشان می‌غلید و موجب عذاب درونی می‌شود.

شماره	متن آیه و روایت	منبع	ترجمه	محتوای استنباطی
۸	وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا	محمد، ۱۵	و آبی جوشان به آنان نوشانیده می‌شود.	«حمیم» به آبی با حرارت بسیار شدید اشاره دارد که نوشاندن آن نوعی عذاب است؛ یعنی این رنج به صورت تحمیلی بر دوزخیان واقع می‌شود.
۹	ثُمَّ إِنَّ لَهُم عَلَيَّهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ	صافات، ۶۷	سپس بر آن، آمیخته‌ای از آب جوشان دارند.	شوب به معنای آمیختگی است؛ یعنی غذای دوزخیان با حمیم درآمیخته است، بدین‌ترتیب حتی خوردن و نوشیدن آنان نیز با مایع سوزان همراه می‌شود و رنج عذاب را تشدید می‌کند.
۱۰	إِنَّ الْحَسَنَ بَنَ عَلِيَّ خَرْجَ مِّنَ الْحَمَامِ... فَقَالَ، أَمَا تَتَلَمَّ أَنَّ الْحَمِيمَ الْعَرَقُ	بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۱۱۱	امام حسن (ع) پس از خروج از حمام به مردی که گفت «طاب حمیمک» فرمودند، آیا نمی‌دانی «حمیم» به معنای عرق است؟	در این روایت، حمیم به معنای عرق بدن آمده است و نشان می‌دهد که این واژه در زبان عربی، افزون بر گرمی و حرارت برای مایعی هم به کار می‌رود که از حرارت بدن ناشی می‌شود.
۱۱	ما كان ولا يكون نبي ولا مؤمن إلا وقد سلط عليهم حميم يؤذيه...	مشکات الانوار، ص ۲۸۷	هیچ پیامبر یا مؤمنی نیست، مگر آنکه «حمیمی» بر او مسلط می‌شود که او را می‌آزارد.	در این کاربرد «حمیم» به شخص نزدیک یا همراهی گفته شده که در محیط نزدیک فرد حضور دارد؛ در اینجا به معنای نزدیکان یا معاشران است که احتمالاً موجب آزار شوند.
۱۲	سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ، فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ... قَالَ، الصَّدِيقُ الْمَعْرِفَةُ وَالْحَمِيمُ الْقَرَابَةُ	تأویل الآیات، ج ۱، ص ۳۸۶	در تفسیر آیه «ولا صديق حمیم»، «صديق» به دوست و «حمیم» به خویشاوند تفسیر شده است.	«حمیم» در این روایت به معنای خویشاوند نزدیک است و نشان می‌دهد که این واژه افزون بر دوستی برای روابط خویشاوندی بسیار نزدیک نیز به کار می‌رود.
۱۳	قَالَ، يَعْنِي بِالصَّدِيقِ الْمَعْرِفَةَ وَبِالْحَمِيمِ الْقَرَابَةَ	بحار الانوار، ج ۲۴، ص ۲۵۸	«صديق» به دوست و «حمیم» به خویشاوند تفسیر شده است.	تأکید بر اینکه «حمیم» در کاربردهای روایی می‌تواند بر قرابت و پیوند خویشاوندی نزدیک دلالت کند.

محتوای جدول ۳ نشان می‌دهد ریشه «ح م م» و حالت وصفی آن «حمیم» در چند معنای مختلف کاربرد دارد؛ نخست در معنای دوست بسیار نزدیک و صمیمی؛ دوم در معنای خویشاوند نزدیک؛ سوم در معنای مایع بسیار داغ یا آب جوشان که در توصیف عذاب اخروی به کار رفته است و چهارم به معنای عرق بدن. در نگاه نخست، این تنوع ممکن است دلالت بر چندگانگی معنایی داشته باشد؛ با این حال واری‌های بیشتر در مرحله «غرقه شدن در محتوا» و تأمل دقیق در سیاق‌ها و شواهد لغوی نشان داد که این کاربردها را می‌توان به یک هسته معنایی مشترک بازگرداند و آن مفهوم قربات و نزدیکی است.

در حوزه روابط انسانی این معنا به‌روشنی قابل مشاهده است؛ زیرا در آیات و روایات، واژه «حمیم» درباره فردی به کار می‌رود که در نزدیک‌ترین مرتبه ارتباط با انسان قرار دارد (ابن‌بابویه، ۱۴۰۶ق، ص ۱۱۴). این نزدیکی گاه در قالب قربات نسبی و درباره خویشاوندان نزدیک به کار می‌رود و گاه ناظر به قربات عاطفی است؛ یعنی فردی که در قلب انسان جای دارد و نزدیک‌ترین پیوند عاطفی با او برقرار است؛ از این رو «حمیم» در روابط انسانی بر پیوندی بسیار نزدیک و عمیق میان افراد دلالت دارد. در قرآن حمیم دقیقاً به همین معنا به کار رفته است (شعراء، ۱۰۱؛ معارج، ۱۱^۲). علامه طباطبایی در تفسیر المیزان می‌گوید: کلمه حمیم به معنای خویشاوند نزدیک است (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۲۰، ص ۱۰)؛ همچنین به دوستان صمیمی و نزدیک «ولئ حمیم» گفته شده است (شریعت‌داری، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۵۹۲).

همین هسته معنایی در دیگر کاربردهای این واژه نیز مشاهده می‌شود. در مواردی که «حمیم» برای آب بسیار داغ به کار رفته، دلالت بر آبی دارد که حرارت آن به نهایت درجه گرما نزدیک شده است؛ همچنین در توصیف عذاب اخروی، این واژه بیانگر شدتی است که اثر آن انسان را تا آستانه فروپاشی و نابودی پیش می‌برد (شحاته، ۱۴۲۳ق، ج ۳، ص ۱۲۰). کاربرد روایی آن در معنای «عرق بدن» نیز در همین چارچوب قابل فهم است؛ زیرا عرق در اثر قرار گرفتن بدن در معرض حرارت شدید و نزدیک شدن به حالت گرمای زیاد پدید می‌آید. پس بررسی این کاربردها نشان می‌دهد با وجود تنوع ظاهری معانی، همگی بر نوعی نزدیکی به مرتبه نهایی شدت یا تحقق یک حالت دلالت دارند.

پس از روشن شدن هسته معنایی ریشه «ح م م» و دلالت آن بر «قرب و نزدیکی»، می‌توان گفت

۱. وَلَا صَدِيقَ حَمِيمٍ.

۲. وَلَا يُسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيماً.

که یکی از یافته‌های بنیادین این پژوهش، تبیین معنای «صمیمیت» براساس ریشه «ح م م» و مشتقات آن است؛ در این میان، توجه به این نکته روشی ضروری است که کاربرد مستقیم یک واژه در متون دینی درباره یک مصداق خاص، شرط لازم برای بهره‌گیری مفهومی از آن در همان حوزه نیست، بلکه ملاک، دلالت معنایی آن واژه در توصیف نوعی رابطه انسانی است. واژه «حمیم» در کاربردهای قرآنی و روایی به فردی گفته می‌شود که در نزدیک‌ترین مرتبه ارتباط با انسان قرار دارد و پیوندی مبتنی بر قربت یا نزدیکی عاطفی با او دارد. از آنجا که رابطه همسران یکی از نزدیک‌ترین و عمیق‌ترین روابط انسانی به شمار می‌رود، استفاده از مفهوم «حمیمیت» به عنوان چارچوب مفهومی برای تبیین صمیمیت در رابطه زناشویی از نظر روشی توجیه‌پذیر است؛ بدین‌سان صمیمیت در این چارچوب مفهومی به حالتی از قرب و نزدیکی به صورت عام نیست، بلکه تمرکز آن بر صمیمیت در بستر رابطه زناشویی است. از این‌رو در ادامه با اتکا به این هسته معنایی، مفهوم صمیمیت در چارچوب رابطه همسران تحلیل می‌شود و یافته‌ها و نتایج پژوهش ناظر به ابعاد و مؤلفه‌های صمیمیت زناشویی در منابع اسلامی گزارش خواهد شد.

همچنین با توجه به اختلاف‌نظرهای موجود در روان‌شناسی درباره ماهیت صمیمیت و سطح تحلیل آن، این پرسش اساسی مطرح می‌شود که در چارچوب آموزه‌های اسلامی، صمیمیت زناشویی چگونه مفهوم‌سازی می‌شود؟ آیا صمیمیت در این منظومه فکری صرفاً به عنوان یک تجربه درونی و احساسی دانسته می‌شود یا پدیده‌ای تعاملی و رابطه‌محور است و یا آنکه می‌توان آن را به مثابه نیازی بنیادین در ساختار وجودی انسان فهم کرد؟

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در منابع اسلامی، صمیمیت زناشویی نه به یکی از این سطوح به تنهایی فروگاسته می‌شود و نه به صورت مفهومی مبهم و چندپاره باقی می‌ماند، بلکه بر پایه هسته معنایی «قرب» به مثابه فرایندی چندلایه و یکپارچه فهم می‌شود که در بستر رابطه همسران تحقق می‌یابد. در این چارچوب، صمیمیت زناشویی از یک سو واجد بُعد درونی و عاطفی است، اما ماهیتی عینی، رابطه‌مند و رفتاری دارد و در نهایت به عنوان یکی از بسترهای اساسی تحقق سکون، مودّت و رحمت در زندگی مشترک ایفای نقش می‌کند.

بر این اساس می‌توان گفت که دیدگاه اسلامی با عبور از دوگانه‌سازی‌های رایج در ادبیات روان‌شناسی، صمیمیت زناشویی را نه صرفاً احساس، نه صرفاً تعامل و نه صرفاً نیاز، بلکه نوعی قرب و وجودی و تدریجی میان

زن و شوهر می‌داند که در ساحت‌های عاطفی، روانی، جسمانی و معنوی به صورت همزمان بروز می‌یابد. این برداشت با نحوه توصیف رابطه همسران در منابع اسلامی نیز همخوانی دارد. قرآن کریم در بیان ماهیت این رابطه از تعبیری بهره می‌گیرد که بر نوعی نزدیکی عمیق و درهم‌تنیدگی وجودی دلالت دارند؛ از جمله در آیه «هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ» (بقره، ۱۸۷) رابطه زن و شوهر به «لباس» تشبیه شده است؛ تعبیری که مفسران آن را ناظر به نهایت نزدیکی، پوشانندگی، پیوستگی و اختلاط زندگی همسران دانسته‌اند (طبری، ۱۴۱۲ق، ج ۲، ص ۹۴)، همچنین در آیه «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» (روم، ۲۱)، سه عنصر «سکون»، «مودت» و «رحمت» به عنوان مؤلفه‌های بنیادین رابطه همسران معرفی شده‌اند که مجموع آنها زمینه شکل‌گیری نوعی پیوند عاطفی و وجودی عمیق میان زن و شوهر را فراهم می‌آورد. مفسران نیز در توضیح این آیه، سکون را به معنای آرامش و اطمینان حاصل از همزیستی همسران و مودت و رحمت را به مثابه پیوندهای عاطفی پایدار در زندگی مشترک تفسیر کرده‌اند (ابن‌کثیر، ۱۴۱۹ق، ج ۶، ص ۲۷۸).

مجموع این شواهد نشان می‌دهد که در منظومه معارف اسلامی، رابطه همسران بر نوعی قرب، انس و پیوستگی عمیق استوار است؛ امری که می‌تواند مبنای مفهومی برای فهم صمیمیت زناشویی در این پژوهش در نظر گرفته شود. براساس این چارچوب مفهومی در ادامه یافته‌های پژوهش حاضر درباره ابعاد و مؤلفه‌های صمیمیت زناشویی در منابع اسلامی گزارش و تحلیل می‌شود.

پس از مرحله «غرقه شدن در محتوا» و تأمل عمیق بر گزاره‌های قرآنی و روایی مرتبط با مفهوم قرب و پیوند میان زن و شوهر، مرحله سوم پژوهش به «صورت‌بندی یافته‌ها» اختصاص یافت. در این مرحله، داده‌های متنی گردآوری‌شده با هدف استخراج ساختارهای مفهومی و شناسایی ابعاد معنایی صمیمیت زناشویی تحلیل و تلفیق شدند؛ بدین منظور، نخست گزاره‌هایی شناسایی شدند که به گونه‌ای مستقیم یا غیرمستقیم به نزدیکی، پیوند، همراهی، محبت، سکون، تعامل، همزیستی و مسئولیت متقابل همسران دلالت داشتند. سپس مضمون اصلی هر گزاره استخراج شد و مضامین مشابه در کنار یکدیگر قرار گرفتند. درنهایت با مقایسه مستمر مضامین و بازگشت مکرر به متن آیات و روایات، هفت بُعد اصلی صمیمیت زناشویی صورت‌بندی شد. فرایند تحلیل نشان داد که عناصر مشترک و تکرارشونده در توصیف روابط همسران، حول محور قرب و پیوستگی وجودی سامان می‌یابند، اما در هفت ساحت نسبتاً متمایز و مرتبط جلوه می‌کنند. نتایج این مرحله به صورت خلاصه در جدول ۴ نشان داده می‌شود.

جدول ۳. ابعاد و شاخص‌های صمیمیت زناشویی براساس آیات و روایات

	ابعاد صمیمیت	مؤلفه / شاخص	مستند (آیه، حدیث)	منبع	خلاصه مضمون	محتوای استنباطی درباره صمیمیت زناشویی
۱	فیزیکی	همپوشانی و همزیستی نزدیک	هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ	بقره، ۱۸۷	همسران پوشش یکدیگرند	استعاره «لباس» بیانگر نهایت نزدیکی و درهم‌تنیدگی زندگی زن و شوهر است؛ رابطه‌ای که در آن حمایت، حضور دائمی و رفع فاصله‌های وجودی شکل می‌گیرد و یکی از بنیادی‌ترین صورت‌های قرب در زندگی زناشویی پدید می‌آید.
		ملاطفت و تماس بدنی پایدار	كَانَ يَقْبَلُ نِسَاءَهُ وَ يُدَاعِبُهُنَّ	بحار الأنوار، ج ۷۶، ص ۳۸۱	سیره عملی در ابراز محبت فیزیکی و لمس مهربانانه	تماس بدنی محبت‌آمیز راهی طبیعی برای تقویت پیوند میان زوجین است و از راه انتقال عاطفه و احساس حضور، فاصله بدنی و روانی را کاهش داده و تجربه‌ای ملموس از نزدیکی در رابطه همسری ایجاد می‌کند.
		همزیستی آرام‌بخش	وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا	روم، ۲۱	آرامش در کنار همسر	سکون» نشان می‌دهد که حضور همسر منشأ آرامش روانی است؛ آرامشی که از نزدیکی و هم‌حضور پایدار دو انسان حاصل می‌شود و بیانگر سطحی از قرب وجودی در زندگی مشترک است.

	ابعاد صمیمیت	مؤلفه / شاخص	مستند (آیه، حدیث)	منبع	خلاصه مضمون	محتوای استنباطی درباره صمیمیت زناشویی
۲	عاطفی	محبت قلبی میان زوجین	وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً	روم، ۲۱	قراردادن پیوند عاطفی عمیق میان زوجین از سوی خداوند	مودت و رحمت نشان‌دهنده پیوند عاطفی عمیق میان زن و شوهر است که سبب ایجاد احساس تعلق، همدلی و دل بستگی متقابل می‌شود و یکی از پایه‌های اصلی صمیمیت زناشویی به شمار می‌رود.
		مواسات و هم‌دردی وجودی (در حزن)	كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يُوَاسِي أَهْلَهُ عِنْدَ الْحُزَنِ	بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۴۵	همراهی و تسلائی پیامبر(ص) در لحظات اندوه خانواده	مواسات در حزن، نوعی «قرب در رنج» است؛ شریک شدن در اتمسفر روانی دیگری، فاصله من و تو را برمی‌دارد و به وحدت تجربی می‌انجامد.
		ابراز محبت کلامی	قَوْلَ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إِنِّي أَحْبَبُكَ لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا	الکافی، ج ۵	ابراز محبت به همسر	بیان محبت سبب آشکار شدن پیوند عاطفی و تقویت امنیت روانی در رابطه می‌شود و با کاهش فاصله عاطفی میان زوجین، احساس نزدیکی و تعلق متقابل را پایدار می‌سازد
		محبت به همسر نشانه رشد ایمان	مَا أَزْدَادَ عَبْدٌ إِيمَانًا إِلَّا أَزْدَادَ حُبًّا لِلنِّسَاءِ	الکافی، ج ۵	افزایش محبت با افزایش ایمان	پیوند میان ایمان و محبت به همسر نشان می‌دهد که نزدیکی عاطفی در خانواده بخشی از رشد معنوی انسان است و می‌تواند به تعمیق پیوند قلبی و وجودی میان زوجین بینجامد.

	ابعاد صمیمیت	مؤلفه / شاخص	مستند (آیه، حدیث)	منبع	خلاصه مضمون	محتوای استنباطی درباره صمیمیت زناشویی
۳	شناختی	شناخت متقابل	لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا	روم، ۲۱	آرامش در کنار همسر	سکونت روانی در کنار همسر زمانی شکل می گیرد که نوعی شناخت و درک متقابل میان زوجین وجود داشته باشد؛ این شناخت فاصله ذهنی را کاهش می دهد و زمینه قرب شناختی در رابطه را فراهم می کند.
		مشورت در امور زندگی	وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ	شوری، ۳۸	تصمیم گیری براساس مشورت	مشورت در امور زندگی سبب همگرایی فکری و مشارکت در تصمیم گیری می شود و از راه ایجاد فهم مشترک از مسائل زندگی، نزدیکی شناختی میان زوجین را تقویت می کند.
۴	ارتباطی	رفتار شایسته با همسر	وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ	نساء، ۱۹	رفتار شایسته با همسر	تعامل مبتنی بر احترام و نیکی فضای ارتباطی رابطه را از تنش دور می کند و بستر شکل گیری گفتگو و تعامل نزدیک را فراهم می سازد؛ بنابراین یکی از پایه های قرب ارتباطی در زندگی زناشویی است.
		گفتگوی وجودی و هم کلامی	كَانَ يَجَالِسُ أَهْلَهُ وَ يُحَدِّثُهُمْ	الکافی، ج ۵، ص ۵۱۱	سیره پیامبر (ص) در اختصاص وقت برای گفتگو با همسران	گفتگو بستر «قرب زبانی» است؛ کلمات پل های ارتباطی هستند که معنا را از جان یکی به جان دیگری منتقل می کند و حضور مستمر را پدید می آورد.
		اصلاح و حل تعارض	فَاتَّبِعُوا حُكْمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحُكْمًا مِّنْ أَهْلِهَا	نساء، ۳۵	توصیه به اصلاح اختلاف میان زوجین	این آیه نشان می دهد حفظ رابطه نزدیک زوجین اهمیت دارد و باید اختلاف ها به گونه ای مدیریت شوند که قرب و پیوند میان آنان حفظ شود.

	ابعاد صمیمیت	مؤلفه / شاخص	مستند (آیه، حدیث)	منبع	خلاصه مضمون	محتوای استنباطی درباره صمیمیت زناشویی
۵	جنسی	رابطه جنسی مشروع	نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ		تشبیه رابطه به کشتزار و تأکید بر پاداش اخروی لذت مشروع	رابطه جنسی در چارچوب ازدواج نزدیک‌ترین سطح تماس جسمانی میان زن و شوهر است که افزون بر کارکرد زیستی، پیوند عاطفی را تقویت کرده، سطحی عمیق از قرب جسمانی و هیجانی را ایجاد می‌کند.
		ارزش معنوی رابطه	وفی بضع أحدکم صدقة	بقره، ۲۲۳	رابطه زناشویی نیز پاداش دارد.	اعطای ارزش معنوی به رابطه زناشویی نشان می‌دهد که این نزدیکی جسمانی می‌تواند در افق الهی معنا یابد و میان ابعاد جسمانی و معنوی رابطه همسری پیوند برقرار کند.
		قدسی‌سازی میل (قصد قربت)	لا یجامع الرجل أهله إلا و هو یرید وجه الله	وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۱۶	لزوم نیت الهی در آمیزش زناشویی	نیت قربت فعل جنسی را از ساحت بیولوژیک به ساحت متعالی منتقل می‌کند؛ در اینجا قرب به همسر عین قرب به خداوند شناخته می‌شود.

	ابعاد صمیمیت	مؤلفه / شاخص	مستند (آیه، حدیث)	منبع	خلاصه مضمون	محتوای استنباطی درباره صمیمیت زناشویی
۶	مشارکتی	همکاری در امور زندگی	قضی رسول الله صلی الله علیه وسلم علی ابنته فاطمة بخدمه البيت وقضى علی علي بما كان خارجاً من البيت من الخدمة.	کنز العمال، ج ۱۶، ص ۳۴۱	تقسیم مسئولیت‌های خانه	مشارکتی این تقسیم کار، نوعی «قرب مشارکتی» را از راه هم‌افزایی نقش‌ها و مسئولیت‌ها محقق می‌کند؛ به‌گونه‌ای که هر یک از همسران در اداره زندگی مشترک مکمل دیگری است و در مسیر واحد خانواده با او همراه می‌شود.
		مسئولیت‌پذیری خانوادگی	كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ	وسائل الشیعة، ج ۱۶	مسئولیت در قبال خانواده (همدیگر)	پذیرش مسئولیت نسبت به خانواده، پیوندی تعهدآمیز و مشارکتی میان زوجین ایجاد می‌کند که رابطه را از سطح فردی فراتر می‌برد و به نوعی نزدیکی پایدار در ساختار زندگی مشترک می‌انجامد.
۷	معنوی	همراهی در عبادت	رحم الله رجلاً قام من الليل فصلى وأيقظ أهله...	وسائل الشیعة، ج ۵	بیدار کردن همسر برای نماز شب، تشویق همسر به عبادت	مشارکت در عبادت نوعی هم‌جهتی روحی میان زوجین ایجاد می‌کند و آنان را در مسیر مشترک معنوی قرار می‌دهد؛ این هم‌جهتی سطحی عمیق‌تر از قرب را در رابطه همسری شکل می‌دهد.
		آرمان معنوی در خانواده	رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ	فرقان، ۷۴	درخواست آرامش از خانواده	این دعا بیانگر آن است که خانواده در نگاه قرآن بستر برای آرامش روحی و رشد معنوی است و زوجین می‌توانند در مسیر کمال الهی همراه یکدیگر باشند.

مشارکتی این جدول نشان می‌دهد که مفهوم صمیمیت در منابع اسلامی در سطوح مختلف قرب فیزیکی، عاطفی، شناختی، ارتباطی، جنسی، مشارکتی و معنوی تحقق می‌یابد و هر یک از این ابعاد با مستندات قرآنی و روایی تبیین‌پذیر است.

اعتبارسنجی کیفی یافته‌ها: پس از مرحله صورت‌بندی یافته‌ها در چارچوب روش «تحلیل کیفی محتوای متون دینی» به‌منظور افزایش اطمینان به صحت و سودمندی نتایج، فرایند اعتبارسنجی کیفی بر پایه رویکرد «تراکم ظنون» انجام شد. در این رویکرد، اعتبار یافته‌ها از راه همنشینی و انباشت شواهد مفهومی و ارزیابی خبرگان بررسی می‌شود (شجاعی و شجاعی، ۱۴۰۴) تا اطمینان عقلایی نسبت به متقن بودن و قابلیت استفاده نتایج به دست آید.

در این پژوهش، اعتبارسنجی بر سه محور اصلی استوار بود؛ نخست، بازبینی مفهومی یافته‌ها براساس تحلیل ریشه و معنای واژه «حمیمیت» (ح م م) در منابع لغوی و کاربردهای آن در متون دینی بود تا روشن شود که ابعاد استخراج‌شده از صمیمیت زناشویی تا چه اندازه با هسته معنایی «قرب، نزدیکی و پیوند وجودی» همخوانی دارد. محور دوم، بررسی شواهد برون‌متنی بود؛ بدین معنا که مستندات قرآنی و روایی مرتبط با روابط زوجین (مانند آیات مربوط به مودت و رحمت، سکون، لباس بودن زوجین برای یکدیگر، معاشرت به معروف و سایر تعابیر ناظر به پیوند همسران) به‌عنوان قرائن پشتیبان برای ابعاد و شاخص‌های استخراج‌شده گردآوری و بازبینی شد. محور سوم، ارزیابی خبرگانی بود که در قالب یک جلسه تخصصی با حضور چهار نفر از صاحب‌نظران حوزه متون دینی و مطالعات خانواده انجام گرفت. در این جلسه، ابعاد و شاخص‌های صمیمیت زناشویی به همراه مستندات قرآنی و روایی مربوط به هر یک ارائه شد و خبرگان آنها را براساس دو معیار «متقن بودن استنباط» و «مفید بودن در تبیین روابط زناشویی» (شجاعی، ۱۳۹۹) مورد ارزیابی قرار دادند.

نتایج این فرایند نشان داد ساختار هفت‌بعدی صمیمیت زناشویی (عاطفی، شناختی، ارتباطی، فیزیکی، جنسی، مشارکتی و معنوی) از نظر خبرگان از پشتوانه مفهومی و مستندات دینی کافی برخوردار است و می‌تواند چارچوب مفید برای فهم و تحلیل صمیمیت در روابط همسران فراهم آورد؛ همچنین برخی پیشنهادها و اصلاحی درباره نحوه صورت‌بندی برخی شاخص‌ها، تفکیک دقیق‌تر برخی ابعاد و تقویت استنادهای متنی مطرح شد. این ملاحظات در بازبینی نهایی یافته‌ها لحاظ گردید و براساس

جمع‌بندی دیدگاه‌های خبرگان و بازنگری پژوهشگر در شواهد متنی، صورت نهایی ابعاد و شاخص‌های صمیمیت زناشویی تثبیت و گزارش حاضر تدوین شد. بر این اساس، پس از اعمال اصلاحات پیشنهادی و بازبینی مستندات، صورت نهایی ابعاد و شاخص‌های صمیمیت زناشویی تثبیت و مبنای گزارش حاضر از یافته‌های پژوهش قرار گرفت.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش، مفهوم‌سازی صمیمیت زناشویی براساس منابع اسلامی بود؛ از این‌رو برخلاف بسیاری از پژوهش‌ها که مستقیماً به ابعاد یا پیامدهای صمیمیت می‌پردازند، در گام نخست خود مفهوم «صمیمیت» واکاوی شد. در ادبیات روان‌شناسی، این مفهوم غالباً با واژه Intimacy شناخته می‌شود که در کاربردهای کلاسیک به معنای نزدیکی عاطفی، افشای خود و پیوند عمیق بین فردی به کار رفته است (کوردوا و اسکوت، ۲۰۲۱). در منابع عربی و اسلامی نیز نزدیک‌ترین معادل مفهومی به این اصطلاح، واژه «حمیمیت» است که از ریشه «ح م م» اشتقاق یافته و در متون لغوی، قرآنی و روایی، بار معنایی ویژه‌ای دارد؛ بر همین اساس، این پژوهش به‌جای ترجمه سطحی صمیمیت به تحلیل ریشه‌شناختی و معناشناختی «حمیمیت» پرداخت تا امکان استنتاج مفهومی از درون منابع اسلامی فراهم شود.

براساس یافته‌های این پژوهش ریشه «ح م م» در کاربردهای گوناگون خود بر نوعی قرب و نزدیکی شدید دلالت دارد. طبرسی، صاحب مجمع‌البیان، در توضیح واژه «حمیم» می‌گوید: حمیم به کسی گفته می‌شود که نسبت او به دوست یا صاحبش بسیار نزدیک و اصل این واژه به معنای «قرب و نزدیکی» است (طبرسی، ۱۳۸۰، ج ۱۰، ص ۵۲۹). وی در تبیین دیگر کاربردهای این واژه به آیه «لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ» (انعام، ۷۰) اشاره می‌کند و توضیح می‌دهد که «حمیم» به آبی گفته می‌شود که بر اثر آتش چنان داغ شده است که به نهایت درجه حرارت رسیده و گرمای آن انسان را به آستانه هلاکت نزدیک می‌سازد (همان، ج ۴، ص ۴۹۱). علامه طباطبایی در تفسیر این آیه «حمیم» را آبی می‌داند که حرارت آن به نهایت درجه نزدیک شده و به اوج داغی رسیده است (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۱۸، ص ۱۴۸). در برخی تفاسیر دیگر نیز این واژه درباره آبی به کار رفته که گرمایش به آستانه حد نهایی [قد انتهی حرّه] رسیده است

(سلطان‌علی‌شاه، ۱۳۷۲، ج ۱۳، ص ۲۵۵ و ۵۰۹). در زبان عربی «حَمَّ رِيشُ الْفَرْخِ» درباره جوجه‌ای به کار می‌رود که پرهایش روییده و نزدیک به پریدن می‌شود (طوسی، بی‌تا، ج ۸، ص ۵۰۳).

این فهم از حمیمیت با چارچوب معنایی ارائه‌شده در قرآن درباره ارتباط زوجین نیز همخوانی دارد. در قرآن، رابطه همسران با تعبیری تصویر می‌شود که بر «شدت پیوند و نزدیکی وجودی» میان آنان دلالت دارد؛ از جمله تعبیر «هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ» (بقره، ۱۸۷) که نوعی درهم‌تنیدگی و پیوند نزدیک میان زوجین را بازنمایی می‌کند و نیز آیه «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» (روم، ۲۱) که بر بنیان عاطفی و رحمانی این رابطه تأکید دارد. در پرتو این نظام معنایی، صمیمیت زناشویی صرفاً به سطح رفتارها یا تعاملات روزمره محدود نمی‌شود، بلکه به مثابه نوعی قرب وجودی چندبعدی میان زن و شوهر قابل فهم است؛ قربی که می‌تواند در ساحت‌های گوناگون زندگی مشترک تحقق یابد.

بر مبنای یافته پیشین مبنی بر اینکه «حمیمیت» در ریشه معنایی خود ناظر به نوعی قرب و نزدیکی وجودی است، می‌توان ابعاد مختلف صمیمیت زناشویی را در چارچوب مفهومی و یکپارچه تبیین کرد. این صورت‌بندی در مقایسه با مدل‌های رایج روان‌شناختی، تفاوت بنیادین ایجاد می‌کند؛ برای مثال در الگوی رفتاری کوردوا و اسکوت، صمیمیت عمدتاً به‌عنوان فرایندی بین‌فردی تعریف می‌شود که در آن افشای خود و رفتارهای آسیب‌پذیر با پاسخ‌های پذیرنده و تقویت‌کننده از سوی همسر همراه می‌شود (کوردوا و اسکوت، ۲۰۰۱). هرچند این مدل در تبیین سازوکارهای ارتباطی زوجین سودمند است، اما صمیمیت را عمدتاً در سطح تعاملات رفتاری و ارتباطی تحلیل می‌کند و کمتر به مبنای مفهومی و هستی‌شناختی آن می‌پردازد؛ در مقابل، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که با در نظر گرفتن «قرب» به‌عنوان هسته معنایی صمیمیت، ابعاد گوناگون آن در قالب یک ساختار منسجم قابل فهم می‌شود، وگرنه این ابعاد بیشتر به مجموعه‌ای از مؤلفه‌های پراکنده فروکاسته خواهند شد.

نکته مهم دیگر آن است که در بسیاری از مدل‌های روان‌شناختی، صمیمیت عمدتاً در قالب یک فرایند توصیفی - مشارکتی صورت‌بندی می‌شود و تمرکز اصلی بر سازوکارهای بین‌فردی و پیامدهای روان‌شناختی آن است (اسپورلاک، ۲۰۰۵^۱). در این چارچوب‌ها تمایز میان انواع نزدیکی‌ها غالباً بر پایه نتایج تجربی مانند رضایت یا ناسازگاری رابطه انجام می‌گیرد و کمتر بر یک مبنای مفهومی و هنجاری

پیشینی استوار است؛ در مقابل در چارچوب اسلامی مستخرج از یافته‌های این پژوهش، میان «نزدیکی صرف»^۱ و «نزدیکی مطلوب»^۲ تمایز روشنی برقرار می‌شود. در این نگاه، قرب وجودی مطلوب یک نزدیکی اخلاق‌محور و مسئولانه است که مسیر آن به رشد فردی، تعالی اخلاقی و استحکام خانواده می‌انجامد و صرفاً بر شدت پیوند هیجانی یا افزایش وابستگی عاطفی تکیه نمی‌کند.

از سوی دیگر در مقایسه با الگوهای ایرانی - اسلامی پیشین در حوزه صمیمیت زناشویی، به‌ویژه آثار ثناگویی زاده، یافته‌های این پژوهش در عین همسویی با تأکید بر چندبعدی بودن صمیمیت در سطح تبیین نظری گامی فراتر برمی‌دارد. پژوهش‌هایی مانند «غنی‌سازی صمیمیت زناشویی» و «خودمراقبتی منظم در صمیمیت زناشویی» با برجسته کردن ابعاد عاطفی، جنسی، معنوی و مشارکتی، چارچوب‌های کاربردی ارزشمندی برای مداخله و ارتقای روابط زوجین فراهم کرده‌اند (ثناگویی زاده، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ الف)؛ با این حال در این آثار مفهوم صمیمیت غالباً به‌صورت ضمنی مفروض گرفته شده و تمرکز اصلی بر سازمان‌دهی ابعاد و راهبردهای تقویت آن قرار دارد، درحالی‌که پژوهش حاضر می‌کوشد با بازگشت به بنیان معناشناختی مفهوم «قرب»، مبنای مفهومی عمیق‌تری برای تبیین ساختار و ابعاد صمیمیت زناشویی ارائه دهد.

افزون بر این، نوآوری اصلی پژوهش حاضر در آن است که با بازگشت به تحلیل لغوی و مفهومی «حمیمیت» در منابع اسلامی، نشان می‌دهد ابعاد مختلف صمیمیت در روابط زناشویی را می‌توان تجلی‌های متکثر یک حقیقت بنیادین، یعنی «قرب» دانست؛ بر این اساس ابعاد هفت‌گانه صمیمیت زناشویی شامل عاطفی، شناختی، ارتباطی، فیزیکی، جنسی، مشارکتی و معنوی نه به‌عنوان مجموعه‌ای پراکنده از مؤلفه‌ها، بلکه به‌صورت لایه‌هایی درهم‌تنیده از یک فرایند واحد «قرب وجودی» صورت‌بندی می‌شوند که در تعامل پویا با یکدیگر شکل می‌گیرند و تداوم می‌یابند. این صورت‌بندی لایه‌ای، امکان تبیین منسجم‌تر پیوند میان مبانی مفهومی اسلامی و رویکردهای معاصر روان‌شناسی رابطه را میسر می‌سازد و می‌تواند مبنای نظری منسجم‌تری برای توسعه ابزارهای سنجش صمیمیت و طراحی مداخلات آموزشی و درمانی در حوزه خانواده فراهم آورد.

1. mere closeness

2. desirable closeness

در مجموع نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که صمیمیت زناشویی در چارچوب اسلامی را نمی‌توان صرفاً به‌عنوان یک سازه روان‌شناختی یا مجموعه‌ای از رفتارهای بین‌فردی فروکاست، بلکه باید آن را پدیده‌ای چندلایه و فرایندی دانست که حول محور «قرب» شکل می‌گیرد و در سطوح مختلف تجربه انسانی بروز می‌یابد. بازخوانی مفهوم صمیمیت بر پایه ایده «قرب وجودی» نه تنها امکان گفتگوی نظری عمیق‌تری میان ادبیات روان‌شناسی صمیمیت و معارف اسلامی فراهم می‌کند، بلکه می‌تواند افق‌های تازه‌ای برای پژوهش‌های تجربی در زمینه سنجش ابعاد صمیمیت و نیز برای طراحی مداخلات بالینی و آموزشی در حوزه روابط زوجین بگشاید. در این چارچوب، پژوهش‌های آینده می‌توانند با آزمون تجربی این مدل مفهومی و بررسی روابط میان لایه‌های مختلف قرب در تعاملات زوجین به غنای نظری و کاربردی مطالعات خانواده در بستر فرهنگ اسلامی کمک کنند.

منابع

* قرآن کریم.

- ابن بابویه، محمد (۱۴۰۶ق)، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، قم: دارالشریف للنشر.
- ابن سیده، علی بن اسماعیل (بی تا)، المخصص، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- ابن کثیر، اسماعیل (۱۴۱۹ق)، تفسیر القرآن العظیم، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ق)، لسان العرب، بیروت: دار صادر.
- ابو حبیب، سعدی (۴۰۸ق)، القاموس الفقہی لغۀ و اصطلاحاً، دمشق: دارالفکر.
- آزدی صُحاری، عبدالله بن محمد (۱۹۹۶م)، کتاب الماء، مسقط: وزارة التراث القومي و الثقافة.
- اولیا، نرگس (۱۳۸۵)، بررسی تأثیر آموزش غنی سازی زندگی زناشویی بر افزایش رضایتمندی زوجین شهر اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- برزگر، اسماعیل؛ سامانی، سیامک (۱۳۹۵)، «نقش واسطه ای صمیمیت در رابطه بین الگوهای ارتباطی و کیفیت زندگی زناشویی»، فصلنامه زن و جامعه، ش ۲، ص ۱۱۵-۱۲۷.
- ثناگویی زاده، محمد (۱۴۰۰الف)، «الگوی غنی سازی صمیمیت زناشویی در دیدگاه اسلامی» (یک پژوهش کیفی)، فصلنامه فرهنگ مشاوره، ش ۴۵، ص ۱-۲۸.
- ثناگویی زاده، محمد (۱۴۰۰ب)، «تدوین برنامه اسلامی غنی سازی صمیمیت زناشویی و اثربخشی آن بر صمیمیت و رضایت زناشویی»، پژوهش نامه اسلامی زنان و خانواده، ش ۲۳، ص ۹-۳۴.
- ثناگویی زاده، محمد (۱۴۰۰ج)، «الگوی خودمراقبتی منظم در صمیمیت زناشویی برخاسته از دیدگاه اسلامی»، روان شناسی فرهنگی، س ۵، ش ۱، ص ۱۶۶-۱۹۴.
- حسینی زبیدی، محمد مرتضی (بی تا)، تاج العروس من جواهر القاموس، کویت: وزارة الإرشاد والأبناء.
- حسینیان، سیمین؛ یزدی، منور؛ طباطبایی، ملیحه (۱۳۹۰)، «اثربخشی آموزش مهارت های ارتباطی بر صمیمیت زناشویی زنان متأهل»، فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده، ش ۶، ص ۴۵-۷۰.
- خجسته مهر، رضا؛ موحدی، معصومه؛ رجبی، غلامرضا (۱۳۸۹)، «تأثیر آموزش صمیمیت بر افزایش صمیمیت ارتباطی زوجین»، مجله دستاوردهای روان شناختی (علوم تربیتی و روان شناسی)، ش ۱، ص ۵۳-۶۸.

- رضایی، جواد؛ احمدی، سید احمد؛ اعتمادی، عذرا؛ فاتحی‌زاده، مریم‌السادات؛ رضایی‌حسین‌آبادی، مریم؛ شهدوست، مریم (۱۳۹۰)، «تأثیر آموزش سبک زندگی اسلام‌محور با تأکید بر نظام خانواده بر صمیمیت زوجین اراک»، مطالعات روان‌شناختی، ش ۹، ص ۷۶-۱۰۶.
- زمخشری، محمود بن عمر (۱۹۹۹م)، مقدمة الأدب، بیروت: دار البشائر الإسلامية.
- زید بن علی (بی‌تا)، مسند زید بن علی، بیروت: منشورات دارالمکتبة الحیة.
- سلطانعلی‌شاه، محمد (۱۳۷۲)، تفسیر بیان السعاده فی مقامات العباد، تهران: انتشارات سر الاسرار.
- شجاعی، محمدصادق (۱۳۹۹)، «روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی»، مطالعات اسلام و روان‌شناسی، ش ۲۷، ص ۴۱-۷۳.
- شجاعی، محمدصادق؛ شجاعی، محمد مهدی (۱۴۰۴)، «مدل مفهومی تاب‌آوری معنوی براساس دعای هفتم صحیفه سجادیه»، مطالعات اسلام و روان‌شناسی، ش ۳۸، ص ۷۱-۱۰۴.
- شحاته، محمود (۱۴۲۳ق)، تفسیر مقاتل، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- صاحب بن عباد، اسماعیل (۱۴۱۴ق)، المحيط فی اللغة، تحقیق محمدحسن آل‌یاسین، بیروت: عالم الکتب.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۴۱۷ق)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۸۰)، تفسیر مجمع البیان، ترجمه علی کرمی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۲ق)، جامع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت: دارالمعرفة.
- طوسی، محمد بن حسن (بی‌تا)، التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- اعتمادی، عذرا (۱۳۸۴)، بررسی و مقایسه اثربخشی رویکرد روانی آموزشی مبتنی بر شناختی - رفتاری و ارتباط درمانی بر صمیمیت زوجها، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- فیروزآبادی، محمد بن یعقوب (۱۹۸۰م)، القاموس المحيط، بیروت: مؤسسة الرسالة.
- نظری، علی‌محمد؛ اسدی، مسعود؛ شاهینی، علی (۱۳۸۸)، «تأثیر خانواده‌درمانی کوتاه‌مدت ستیر بر صمیمیت زوجها»، زن و مطالعات خانواده، ش ۵، ص ۱۰۹-۱۲۹.

References

- Abū Ḥabīb, Sa'dī (1408 AH). *Al-Qāmūs al-Fiqhī Lughatan wa Iṣṭilāḥan*. Damascus: Dār al-Fikr. [In Arabic]
- Aldous, J. (1977). "Family Interaction Patterns." *Annual Review of Sociology*, 3(1), 105-135.
- Azdī Ṣuḥārī, 'Abdullāh ibn Muḥammad (1996). *Kitāb al-Mā'*. Muscat: Wizārat al-Turāth al-Qawmī wa al-Thaqāfah. [In Arabic]
- Barzegar, E., & Sāmānī, S. (2016/1395). "Naqsh-e Mīānjīgarī-ye Ṣamīmīyat dar Rābeṭeh beyn-e Olgūhā-ye Ertebāṭī va Keyfīyat-e Zendegī-ye Zanāshū'ī" [The Mediating Role of Intimacy in the Relationship between Communication Patterns and Marital Quality of Life]. *Faṣlnāmeḥ-ye Zan va Jāme'eh*, 7(2), 115-127. [In Persian]
- Cordova, J. V., & Scott, R. L. (2001). "Intimacy: A Behavioral Interpretation." *The Behavior Analyst*, 24(1), 75-86.
- Dakowicz, A., & Dakowicz, L. (2021). "The Quality of Marital Communication of Spouses with a Higher and Lower Level of Satisfaction with Their Relationship." *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 46(2), 129-141.
- Derlega, V. J. (Ed.). (2013). *Communication, Intimacy, and Close Relationships*. Elsevier.
- E'temādī, 'Ozrā (2005/1384). *Barrasī va Moqāyeseh-ye Asarbakhshī-ye Rūykard-e Ravān-Āmūzī-ye Mobtanī bar Shenākhtī-Raftārī va Ertebāṭ-Darmānī bar Ṣamīmīyat-e Zavjhā* [A Comparative Study of the Effectiveness of Cognitive-Behavioral and Communication Therapy Approaches on Couples' Intimacy] (Doctoral dissertation). Tarbiat Moallem University, Tehran. [In Persian]
- Finkel, E. J., Hui, C. M., Carswell, K. L., & Larson, G. M. (2014). "The Suffocation of Marriage: Climbing Mount Maslow without Enough Oxygen." *Psychological Inquiry*, 25(1), 1-41.
- Fīrūzābādī, Muḥammad ibn Ya'qūb (1980). *Al-Qāmūs al-Muḥīṭ*. Beirut: Mu'assissat al-Risālah. [In Arabic]
- Greeff, A. P., & Malherbe, H. L. (2001). "Intimacy and Marital Satisfaction in Spouses." *Journal of Sex & Marital Therapy*, 27(3), 247-257.
- Ḥoseyniān, S., Yazdī, M., & Ṭabāṭabā'ī, M. (2011/1390). "Asarbakhshī-ye Āmūzesh-e Mahārathā-ye Ertebāṭī bar Ṣamīmīyat-e Zanāshū'ī-ye Zanān-e Motā'ahhel" [Effectiveness of Communication Skills Training on Marital Intimacy of Married Women]. *Faṣlnāmeḥ-ye Farhangī-Tarbiyātī-ye Zanān va Khānevādeh*, 6, 45-70. [In Persian]

- Ḥusaynī Zubaydī, Muḥammad Murtaḍā (n.d.). Tāj al-'Arūs min Jawāhīr al-Qāmūs. Kuwait: Wizārat al-Irshād wa al-Anbā'. [In Arabic]
- Ibn Bābawayh, Muḥammad (1406 AH). Thawāb al-A'māl wa 'Iqāb al-A'māl. Qom: Dār al-Sharīf lil-Nashr. [In Arabic]
- Ibn Kathīr, Ismā'īl (1419 AH). Tafsīr al-Qur'ān al-'Aẓīm. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah. [In Arabic]
- Ibn Manẓūr, Muḥammad ibn Mukarram (1414 AH). Lisān al-'Arab. Beirut: Dār Ṣādir. [In Arabic]
- Ibn Sīdah, 'Alī ibn Ismā'īl (n.d.). Al-Mukhaṣṣaṣ. Beirut: Dār Iḥyā' al-Turāth al-'Arabī. [In Arabic]
- Jamieson, L. (1999). "Intimacy Transformed? A Critical Look at the 'Pure Relationship'." *Sociology*, 33(3), 477-494.
- Kardan, S. M., Khani, S., Hamzehgardeshi, Z., & Mohammadpour, R. A. (2018). "Socio demographic Factors Predicting Marital Intimacy in a Sample of Iranian Couples: A Cross sectional Study." *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(6), 1433-1439.
- Keltner, S. K., & Kelly, O. (2009). "What Is Intimacy?" In *Psychoanalysis, Aesthetics, and Politics in the Work of Julia Kristeva* (pp. 163-177).
- Khojasteh-Mehr, R., Movahhedi, M., & Rajabī, Gh. (2010/1389). "Ta'thīr-e Āmūzesh-e Ṣamīmīyat bar Afzāyesh-e Ṣamīmīyat-e Ertebātī-ye Zavjīn" [The Effect of Intimacy Training on Increasing Couples' Communicational Intimacy]. *Majalleh-ye Dastāvard-hā-ye Ravān-shenākhtī ('Olūm-e Tarbīyatī va Ravān-shenāsī)*, 1, 53-68. [In Persian]
- Kim, M. (2013). "The Effect of Marital Intimacy, Sex Communication, and Sexual Satisfaction on Marital Satisfaction among Korean Middle aged Women." *Journal of Next Generation Information Technology*, 4(8), 441-448.
- Langer, S. L., Romano, J. M., Todd, M., Strauman, T. J., Keefe, F. J., Syrjala, K. L., & Porter, L. S. (2018). "Links between Communication and Relationship Satisfaction among Patients with Cancer and Their Spouses: Results of a Fourteen Day Smartphone Based Ecological Momentary Assessment Study." *Frontiers in Psychology*, 9, 1843.
- Lee, H., & Yoon, H. G. (2023). "Body Change Stress, Sexual Function, and Marital Intimacy in Korean Patients with Breast Cancer Receiving Adjuvant Chemotherapy: A Cross sectional Study." *Asia Pacific Journal of Oncology Nursing*, 10(5), 100228.

- Miller, R. S., & Lefcourt, H. M. (1982). "The Assessment of Social Intimacy." *Journal of Personality Assessment*, 46(5), 514-518.
- Moss, B. F., & Schwebel, A. I. (1993). "Defining Intimacy in Romantic Relationships." *Family Relations*, 42, 31-37.
- Nazarī, 'A. M., Asadī, M., & Shāhīnī, A. (2009/1388). "Ta'thīr-e Khānevādeh-Darmānī-ye Kūtāh-Moddat-e Satīr bar Šamīmīyat-e Zavjhā" [The Effect of Short-Term Satir Family Therapy on Couples' Intimacy]. *Zan va Moṭāle'āt-e Khānevādeh*, 5, 109-129. [In Persian]
- Nurhayati, S. R., Faturochman, F., & Helmi, A. F. (2019). "Marital Quality: A Conceptual Review." *Buletin Psikologi*, 27(2), 109-124.
- O'Brien, M., & Peyton, V. (2002). "Parenting Attitudes and Marital Intimacy: A Longitudinal Analysis." *Journal of Family Psychology*, 16(2), 118-133.
- Olīā, N. (2006/1385). Barrasī-ye Ta'thīr-e Āmūzesh-e Ghani-sāzī-ye Zendeḡī-ye Zanāshū't bar Afzāyesh-e Rezāyatmandī-ye Zavjīn dar Shahr-e Ešfahān [The Effect of Marital Life Enrichment Training on Increasing Couples' Satisfaction in Isfahan] (Master's thesis). University of Isfahan. [In Persian]
- Oxford English–Arabic Dictionary. (2014). Oxford University Press.
- Pasha, H., Basirat, Z., Esmailzadeh, S., Faramarzi, M., & Adibrad, H. (2017). "Marital Intimacy and Predictive Factors among Infertile Women in Northern Iran." *Journal of Clinical and Diagnostic Research*, 11(5), QC13-QC16.
- Rabin, C. (1998). "Gender and Intimacy in the Treatment of Couples in the 1990s." *Sexual and Marital Therapy*, 13(2), 179-190.
- Reżā'ī, J., Aḡmadī, S. A., Etemādī, 'O., Fātehīzādeh, M. S., Reżā'ī Ḥoseynābādī, M., & Shahdūst, M. (2011/1390). "Ta'thīr-e Āmūzesh-e Sabk-e Zendeḡī-ye Eslām-Meḡvar bā Ta'kīd bar Nežām-e Khānevādeh bar Šamīmīyat-e Zavjīn-e Arāk" [The Effect of Islam-Oriented Lifestyle Training with Emphasis on Family System on Couples' Intimacy in Arak]. *Moṭāle'āt-e Ravān-shenākhtī*, 9, 76-106. [In Persian]
- Šāḡīb ibn 'Ibād, Ismā'īl (1414 AH). *Al-Muḡīṭ fī al-Lughah* (Ed. Muḡammad Ḥasan Āl Yāsīn). Beirut: 'Ālam al-Kutub. [In Arabic]
- Sanāḡū'tzādeh, M. (2021a/1400a). "Olḡū-ye Ghanī-sāzī-ye Šamīmīyat-e Zanāshū't dar Dīdḡāh-e Eslāmī: Yek Pažūhesh-e Keyfī" [The Model of Marital Intimacy Enrichment in Islamic Perspective: A Qualitative Research]. *Fašlnāmeḡ-ye Farhang-e Mashāvereh*, 45, 1-28. [In Persian]

- Sanāgū'izādeh, M. (2021b/1400b). "Tadvīn-e Barnāmeḥ-ye Eslāmī-ye Ghanī-sāzī-ye Ṣamīmīyat-e Zanāshū't va Asarbakhshī-ye Ān bar Ṣamīmīyat va Rezāyatmandī-ye Zanāshū't" [Developing an Islamic Program for Marital Intimacy Enrichment and Its Effectiveness on Marital Intimacy and Satisfaction]. *Pazhouhesh-nāmeḥ-ye Eslāmī-ye Zanān va Khānevādeh*, 23, 9-34. [In Persian]
- Sanāgū'izādeh, M. (2021c/1400c). "Olgū-ye Khod-Morāqebatī-ye Manẓam dar Ṣamīmīyat-e Zanāshū't Bar-khāsteh az Dīdgāḥ-e Eslāmī" [The Model of Regular Self-Care in Marital Intimacy Derived from Islamic Perspective]. *Do-Faṣlnāmeḥ-ye Ravān-shenāsī-ye Farhangī*, 5(1), 166-194. [In Persian]
- Schaefer, M. T., & Olson, D. H. (1981). "Assessing Intimacy: The PAIR Inventory." *Journal of Marital and Family Therapy*, 7(1), 47-60.
- Shāḥātah, Maḥmūd (1423 AH). Tafsīr Muqātil. Beirut: Dār Iḥyā' al-Turāth al-'Arabī. [In Arabic]
- Shojā'ī, M. S. (2020/1399). "Ravesh-e Taḥlīl-e Keyfī-ye Moḥtavā-ye Motūn-e Dīnī" [Qualitative Content Analysis Method of Religious Texts]. *Faṣlnāmeḥ-ye Moṭāle'āt-e Eslām va Ravān-shenāsī*, 27, 41-73. [In Persian]
- Shojā'ī, M. S., & Shojā'ī, M. M. (2025/1404). "Model-e Mafhūmī-ye Tābāvarī-ye Ma'navī bar Asās-e Do'ā-ye Haftom-e Ṣaḥīfeh-ye Sajjādīyeh" [Conceptual Model of Spiritual Resilience Based on the Seventh Supplication of Sahifa al-Sajjadiyya]. *Moṭāle'āt-e Eslām va Ravān-shenāsī*, 38, 71-104. [In Persian]
- Spurlock, J. C. (2005). "Modern Love: Romance, Intimacy, and the Marriage Crisis." *Journal of Social History*, 39(1), 287-288.
- Stadler, G., Snyder, K. A., Horn, A. B., Shrout, P. E., & Bolger, N. (2012). "Close Relationships and Health in Daily Life: A Review and Empirical Data on Intimacy and Somatic Symptoms." *Psychosomatic Medicine*, 74(4), 398-409.
- Sulṭān-'Alīshāh, Muḥammad (1372). Tafsīr Bayān al-Sa'āda fī Maqāmāt al-'Ibāda. Tehran: Enteshārāt-e Serr al-Asrār. [In Arabic]
- Ṭabarī, Muḥammad ibn Jarīr (1412 AH). Jāmi' al-Bayān fī Tafsīr al-Qur'ān. Beirut: Dār al-Ma'rīfah. [In Arabic]
- Ṭabarsī, Faḍl ibn Ḥasan (1380/2001). Tafsīr-e Majma' al-Bayān (Trans. 'Alī Karamī). Tehran: Vizārat-e Farhang va Irshād-e Eslāmī. [In Arabic]

- Ṭabāṭabā'ī, Muḥammad Ḥusayn (1417 AH). *Al-Mīzān fī Tafsīr al-Qur'ān*. Qom: Daftar-e Enteshārāt-e Eslāmī. [In Arabic]
- Ṭūsī, Muḥammad ibn al-Ḥasan (n.d.). *Al-Tibyān fī Tafsīr al-Qur'ān*. Beirut: Dār Ihya' al-Turāth al-'Arabī.
- Vanden Broucke, S., Vandereycken, W., & Vertommen, H. (1995). "Marital Intimacy: Conceptualization and Assessment." *Clinical Psychology Review*, 15(3), 217-233.
- Waring, E. M., & Reddon, J. R. (1983). "The Measurement of Intimacy in Marriage: The Waring Intimacy Questionnaire." *Journal of Clinical Psychology*, 39(1), 53-57.
- Yoo, J. (2022). "Gender Role Attitude, Communication Quality, and Marital Satisfaction among Korean Adults." *Journal of Family Studies*, 28(3), 1108-1125.
- Zamakhsharī, Maḥmūd ibn 'Umar (1999). *Muqaddimat al-Adab*. Beirut: Dār al-Bashā'ir al-Islāmiyyah. [In Arabic]
- Zayd ibn 'Alī (n.d.). *Musnad Zayd ibn 'Alī*. Beirut: Manshūrāt Dār al-Maktabah al-Ḥayāh. [In Arabic]